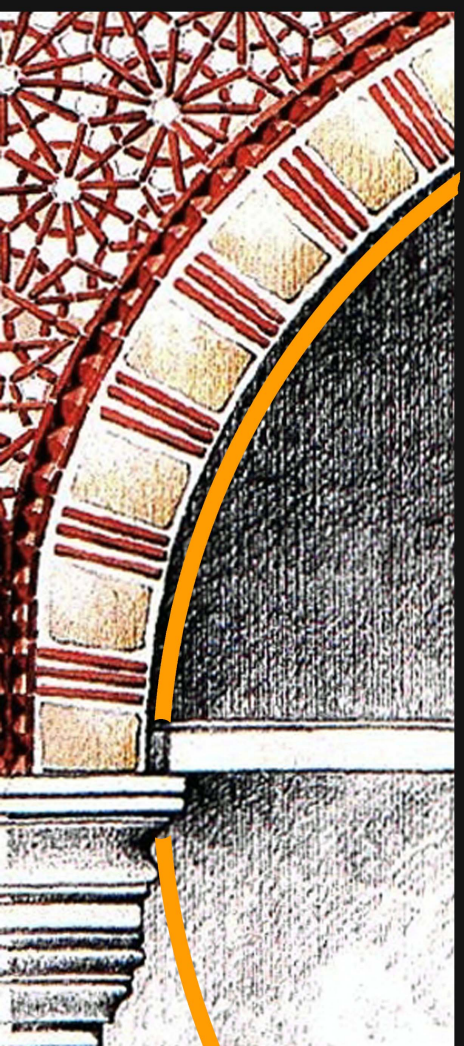
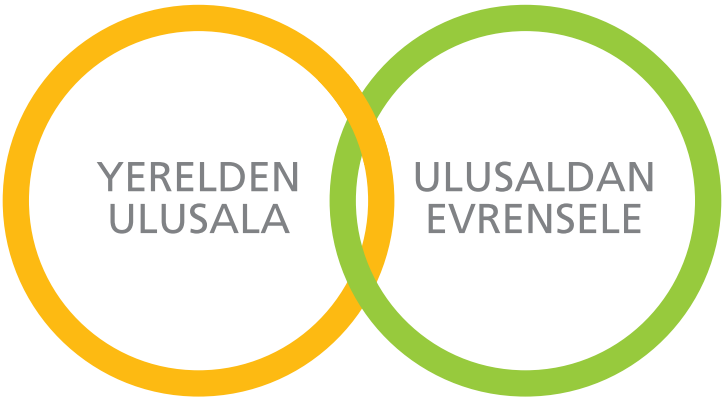
YERELDEN
ULUSALA

ULUSALDAN
EVRENSELE

KORUMA BİLİNCİNİN GELİŞİM SÜRECİ

ÇEKÜL 20 yıl

KORUMA BİLİNCİNİN GELİŞİM SÜRECİ

EKÜL 20 yıl

YERELDEN ULUSALA
ULUSALDAN EVRENSELE

KORUMA BİLİNCİNİN GELİŞİM SÜRECİ

Yayıma hazırlayan	ÇEKÜL Vakfı www.cekulvakfi.org.tr
Metin Yazımı ve Belgeleme	Handan Dedehayır
Tasarım ve Yapım	Ndr Tasarım 0212 321 11 12
Grafik	Aytunç Aka
Baskı	Stil Matbaacılık 0212 281 92 81
Basım Tarihi	Eylül 2010
ISBN No.	978-605-88626-2-3

İçindekiler

Giriş	6
Koruma bilinci	9
Korumanın yüzlerce yıllık tarihi: İtalya örneği	16
Aydınlar ve korumanın kurumsallaşması: Fransa örneği	19
Korumada sivil kuruluşların gücü: İngiltere örneği	21
Çağdaş restorasyon ilkelerine doğru	23
Venedik Tüzüğü ve sonrası	25
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e	30
Cumhuriyet sonrası ilk adımlar (1923-1950)	33
Nurlu ufuklar (1951-1973)	35
Tek yapı ölçeğinden alan korumasına (1973-1983)	36
Yerelleşmeye doğru: 1983-2000	38
Koruma ve kurumsallaşma girişimleri	42
Yasal düzenlemeler	43
Koruma ve sivil kuruluşlar	47
Korumanın başkenti Safranbolu	49
Tarih İçinde Bursa '85	52
Mimarlar Odası	56
Yeni bir oluşumda kesişen yollar	57
Tarihi Kentler Birliği kuruluyor	60
Tarihi Kentler Birliği olgusu	63
Bilgiden bilince, bilinçten örgütlenmeye	68
Stratejik ortaklar	70
Danışma Kurulu	72
Anadolu Buluşmaları	73
Anadolu Seminerleri	75
Kuruluş yıllarında yapılanma	76
Atılım yılları: 2004-2010	81
Sonsöz	85
Kaynakça	88

Türkiye'de koruma politikalarının yerelde kök salması, kamu yararına yaygınlaşması, halka malolması için uğraş veren koruma gönüllülerinin çabaları anılmalıdır.

Giriş

İnsanlık tarihine yön veren dönüşümlere tanıklık etmiş, benzersiz bir coğrafyanın zengin mirasına sahip olan Türkiye'de, koruma hareketinin 2000'li yıllara kadar dağınıklıktan kurtulamadığı, başarısız bir görünüm sergilediği bilinen bir gerçek. Bu yöndeki sınırlı, kesintili ve tepeden inmeci girişimler halk kesimlerine koruma bilinci kazandıramadı, tarihi ve kültürel değerleri korumanın önemi topluma anlatılamadı, ekonomik ve toplumsal dönüşümlerin çalkantılarına karşı durulamadı, yaygın bir yıkım, kıyım ve kayıp yaşandı. Bunlara eklenen kurumlar arası eşgüdüm eksikliği, kaynak yetersizliği ve uzman kadroların hazırlıksızlığı ile kararlılık ve süreklilikten yoksun çabalar, Türkiye'de etkin bir koruma politikasının yerleşmesini başarısız kıldı. Ülkenin toplumsal ve kültürel özünü büyük ölçüde yaralayan, kentlerimizi gündelik çıkarlara feda eden, zevksizlik örneği, birbirinin eşi yerleşmelere dönüştüren bu süreç, atalarının incelikli ve saygılı estetik anlayışından habersiz bir toplumun giderek kimliğinden uzaklaşıp savrulmasına neden oldu. Türkiye binlerce yıl boyunca, kuzeyden güneyden, batıdan doğudan bu coğrafyaya gelen insan topluluklarının, kültürlerin, uygarlıkların geride bıraktığı izlerle zenginleşmiş, farklılıkların harmanlandığı, birbiriyle iç içe geçip uzlaşarak benzersizleştiği bir miras devralmış olduğunu sanki unuttu, belleğini yitirdi.

Bu olumsuz gelişmeler, toplumun bilinçli kesimlerinde derin bir kaygı yarattı ve 1970'lerden sonra birbirine eklemlenerek gelişen bir dizi girişime yol açtı. 2000 yılına gelindiğinde, ülke insanını doğal, tarihsel ve

kültürel mirasıyla buluşturmak için çeyrek yüzyıldır adım adım sürdürülen mücadele son aşamasına geldi ve Tarihi Kentler Birliği çatısı altında ete kemiğe büründü. Ülke insanını bu mirasta buluşturmak için yarım yüzyıldır bir mücadeleyi sürdürenler el ele omuz omuza verdi. Bu buluşmada, 2010 yılında 20. yılını kutlayan, kuruluş günlerinden çok öncelere uzanan bir koruma mücadelesinin tüm deneyim ve birikimini özünde taşıyan bir gönüllü kuruluş, ÇEKÜL Vakfı vardı. Kurulduğu 1954 yılından bu yana kent, toplum ve ülke çıkarlarını gözeten çalışmalarıyla, etkin bir mücadelenin içinde seçkinleşen Türkiye Mimarlar Odası vardı. TKB'nin kuruluş sürecini gerçekleştiren, Osmanlının ilk büyük başkenti Bursa'nın Büyükşehir Belediyesi, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği, ilgili üniversiteler vardı. Onların yanında ve arkasında Kültür, İçişleri, Dışişleri, Orman ve Milli Eğitim Bakanlıkları'nın güçlü desteği yer aldı. Tarihi Kentler Birliği, Türkiye'de korumayı yerel yönetimlere mal eden, kültürel miras ilkelerine, bu toprakların yetiştirdiği seçkin bir bilim insanı El Cezeri'nin "uygulamaya dönüşmeyen bilgi doğru ile yanlış arasında bir yerdedir" sözüne yakışırcasına somutluk kazandıran, kentlerin günlük yaşamıyla buluşturan bir kimlik kazandı.

2010 yılında 10. yılını dolduracak olan Tarihi Kentler Birliği, Türkiye'nin koruma tarihinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilmesi gereken bir oluşumdur. Bu oluşumun içinde yer alan, onu uzaktan izleyen ya da bu ülkenin binlerce yıllık tarihi birikimini ve kültürel kimliğini dert edinen herkesin, korumanın tarihçesini ve Türkiye'deki gelişimini bilmekle sorumlu olduğunu düşünüyoruz. Ülkemizde korumanın ayak izlerinin peşine düşen bu kitap, farklı bir güzergâhta ilerlemekte, farklı pencereler açmayı deneyerek bu yolculukta Tarihi Kentler Birliği'nin on yıllık gelişimine odaklanmaktadır.

Kitabın birinci bölümü, Batı'da korumanın gelişimini çok hızlı ve özet bir bakışla tarayarak, korumanın bugün dünyada ulaşmış olduğu aşamanın arka planındaki sancılı ve inişli çıkışlı süreci kısaca gözden geçirmeyi, ikinci bölüm Türkiye'deki koruma hareketinin kurumsallaşma yolunda geçirdiği evrimin anahatlarını çizmeyi amaçlamaktadır. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise, Tarihi Kentler Birliği'nin fikri temellerinin, üstlendiği misyonun, bu oluşumun hayata geçmesini olabilir kılan işbirliklerinin, kuruluş ve büyüme yıllarındaki kurumsallaşmanın ve çalışma yöntemlerinin öyküsü anlatılmaktadır.

Kitabın amaçlarından ilki, Tarihi Kentler Birliği'nin onuncu kuruluş yılı dolayısıyla, bu oluşumu öncülleri ve onu başından beri coşku ve umutla destekleyenlerle birlikte ele almak ve genel bir perspektif içine yerleştirmektir. Amaçlardan bir başkası da, bugüne kadar Türkiye'deki koruma serüveni bağlamında pek de anılmayan ya da öne çıkmayan sivil koruma hareketinin izini sürmektir. Bu birliğin içinde ve yanında yer alarak, Türkiye'de koruma politikalarının yerelde filizlenmesini, boy atmasını, kamu yararına yaygınlaşmasını ve halka malolmasını sağlamaya çalışan

Kitabın amaçlarından biri de, Türkiye'nin koruma serüveninde bugüne kadar pek de anılmayan sivil koruma hareketinin izini sürmektir.

kamu görevlisi, akademisyen, uygulamacı ve koruma gönüllülerinin çabalarını gündeme getirmektir.

Hiç kuşkusuz bu çalışma, akademik ve etraflı bir inceleme ve değerlendirme iddiası taşımamaktadır; birçok yönleriyle eksiktir, tartışmaya açıktır. Türkiye'de korumanın gerçek anlamda tarihini yazacak, bu olguyu siyasal, sosyolojik, hukuksal, ekonomik, kültürel tüm boyutlarıyla, enine boyuna ve bütünselliği içinde değerlendirecek çalışmalara ve tartışmalara yol açabilirse, temel amacını gerçekleştirmiş olacaktır.

Koruma bilinci

Eski eserleri koruma kaygısı, tarihin her döneminde farklı amaçlar ve nedenlerle gündeme geldi. Korunmaya değer görülen anıt, mimari yapı ve yerleşmelerin, genellikle dönemlerinin ekonomik, sosyal ve siyasal koşullarına göre belirlendiği, kimi zaman dinsel, kimi zaman da ulusal duyguların koruma kararında ağır bastığı görülür. Korumacı müdahalelerde ise yine dönemin sanatsal ve estetik anlayışının izleri seçilir. Dolayısıyla her çağda egemen olan sosyal yapı ve sanatsal akımların etkileri koruma davranışında gözlemlenebilir ve koruma davranışları devirden devire değişiklikler gösterir.

İlk insan, ölümlü olduğunun bilinci ile geride bir iz bırakma isteği duymuş, bir taş kümesi, bir toprak yığını, dikili bir kayadan oluşan ilk anıtları inşa etmiş. Bugünü kadar geçmişini ve geleceğini de önemsemeye başladıktan sonra, anıtlara da değer vermeye başlamış. İlk anıtların dikilmesinin ardından bakımı ve korunması gündeme gelmiş. Anıtlar zaman içinde ve kuşaklar arasında devamlılığı sağlamış.

İlk insan yerleşmeleri, gelenek ve törelerinin, siyasi gücü temsil eden yönetim merkezlerinin devamlılığını gözetmişler. Eski Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarında anıtları koruma duygusu, hemen her zaman dini inançlardan ve törelerden kaynaklanmış. Mezopotamya'da tapınakların belli aralıklarla onarılması ve her yerleşmenin bir öncekinin devamı olarak gelişmesi bir tarih kavramının da varlığına işaret eder. Örneğin Sümerlilerin binlerce yıl aynı tapınağı yenileyerek kullanmaya devam ettikleri bilinmektedir. Ege uygarlıklarında ise, M.Ö. ilk binyıllarda Girit'teki Knossos ve Kuzey Ege'deki Troya gibi yerleşmelerde, her yeni kent bir öncekinin üzerine kurulsa da, kutsal mekânların aynen korunduğu görülür. Eski Yunan kültürlerinde dinsel bağların zayıfladığı, buna karşılık anıtların daha çok kişiler adına dikilmeye başlandığı gözlemlenir. Bu dönem sanatçıları, kendilerinden önce yapılmış eserleri taklit etmekten çekinmez; böylelikle eski kuşakların eserlerine saygılı, geleneği koruma anlayışını da ortaya koyar. M.S. 2. yüzyılın ünlü gezgini Pausanias, Olympia'daki Hera tapınağından söz ederken, yaklaşık 800 yıllık tapınağın ilk sütun ve payelerinin ağaçtan yapıldığını, zamanla çürüyenlerin değiştirilerek yerlerine taş sütunlar

Göbeklitepe Tapınağı, Şanlıurfa, M. Ö. 9000

yerleştirildiğine dikkat çeker (Erder, 1999:19).

Roma dönemine gelindiğinde, M.Ö. I. yüzyılda zenginliğinin doruğunda olan Pompei'de, Yunan döneminden kalan eski forumun olduğu gibi korunmuş olması ilgi çekicidir (a.g.e.:36). Aynı yüzyılda İmparator Augustus döneminde, günümüze kadar ulaşan ***Mimarlık Hakkında On Kitap*** adlı eserinde Marcus Vitruvius Pollio, yenilikle geleneği bağdaştırma çabasını çok açık şekilde savunur. Uzun bir süre Avrupa mimarisini derinden etkilemiş olan bu kitapta, yeni bir eser yaratırken, önceki örnekleri korumaktan vazgeçilmemesi gerektiğini vurgular (a.g.e.:37-38). Bu çağda, imparatorluğun başkenti Roma'da ev sahipleri, evlerini onarmaya mecbur ediliyor, önlerindeki yol ve kaldırımlardan sorumlu tutuluyor, kasıtlı yıkımlar cezalandırılıyordu (a.g.e.:45). Daha sonraları bazı imparatorların, örneğin Hadrian'ın (MS 117-138) eski eserlere karşı son derece duyarlı davrandıkları, imparatorluğun çeşitli yerlerindeki Yunan eserlerini onardıkları görülmüştür (a.g.e.:46). Son Roma imparatorlarından Mayorianus'un gelenekleri ve kenti korumaktaki ısrarlı tutumu, başa geçer geçmez tarihi anıtların yıkılmasını engellemek için senatodan karar çıkardığı bilinir (a.g.e.: 51).

Ne zaman ki insanoğlu, geçmişten geleceğe akan zamanın bilincine vardı, anıtlarına ve onları korumaya da değer vermeye başladı.

M.Ö. I. yüzyılın öncü mimarları, yenilikle geleneği bağdaştırma çabasını, yeni bir eser yaratırken önceki örnekleri korumaktan vazgeçilmemesini savunuyordu.

Genellikle ekonomik zafiyetin, siyasal istikrarsızlığın ve savaşların, tarihi eserlerin gözden çıkarılmasına neden olduğu da bir gerçek. Büyük Roma İmparatorluğunun yıkılmasına neden olan Vizigot istilası sonrasında (M.S. 410), bütün Roma tapınakları hızla yağma edilmişti. Karanlık

çağın başlangıcına da işaret eden bu dönemde Hristiyanlığın yayılması farklı dinlere karşı hoşgörüsüzlüğü artırmış, eski anıtlar hızla gözden çıkarılmıştı. Ancak aynı dönemde, İstanbul'da eğitim görmüş bir Ostrogot olan İmparator Theodorik (M.S. 455-526), 32 yıllık hükümdarlığı sırasında kültür alanında Yunan ve Roma uygarlıklarının eserlerini korumaya yönelik uygulamalarıyla "uygarlığın barbar şampiyonu" olarak ün yapmıştı. Tarihi yapıları "müzelik eserler olarak değil, çalışan, işe yarayan" özellikleriyle değerlendirmiş, tüm İtalya'da onarım faaliyetlerini titizlikle uygulamıştı. Çalınan bir heykel için "Bize eski dönemlerden miras kalmış eserlerin azaltılması üzücü bir olaydır" dediği, eski heykelleri kurtarmak için Heykelleri Koruma kurumunu oluşturduğu anlatılır. Theodorik bir mektubunda, "korumak yaratmak kadar önemlidir," diyordu. Mimarlara hitaben yazdığı bir mektupta da, "Bu mükemmel yapılar, benim zevkim, imparatorluğun kudretinin tasviri, şeref ve büyüklüğünün tanığıdır. Eski olanları bütün ihtişamları ile korumanı ve her yeni yaptığının bunlara stil yönünden uymasını sağlamanı arzu ediyorum," der (a.g.e.: 64-69).

Tarihi yapıları koruma davranışlarına farklı yönelimler ve değer yargıları şekil verirken, onarım yöntemleri konusunda da farklı anlayışlar her çağda görülmüştür. Helenistik dönemde, güce sahip kişilerin korumaya yönelik tutum ve davranışlarında, kendi ün ve itibarlarını geleceğe aktarma kaygıları ağır basarken, Romalılarda bu kaygı doruk noktasına ulaşır. Ancak aynı Romalılar bir yandan da, miras aldıkları Helenistik dönem eserlerine tarih bilinci ile sahip çıkmışlardır. Ortaçağda Hristiyanlığın yayılma döneminde ise, farklı inançları temsil eden her şey ortadan kaldırılmış, koruma açısından karanlık bir dönem yaşanmıştır. Yine de bu karanlık dönemde bile bazı tekil kişisel çıkışlara rastlanır. Örneğin Theodorik'in uygulamaları bu dönemin istisnai bir olgusu olarak dikkat çeker. Roma'ya eski ihtişamını kazandırma gayretiyle bazı papalar da korumacı politikalar izlemiştir.

Korumaya yönelik çabaların güçlendiği asıl dönem 18. yüzyıldır. Bunda, tüm Avrupa'da Helen ve Roma eserlerine karşı uyanan ilginin etkisi olmuş, bazı yasal düzenlemelerle korumanın ilk adımları atılmıştır. 19. yüzyıl başlarında Viollet-le-Duc'ün restorasyon çalışmaları Avrupa'da koruma anlayışının gelişimine öncülük eder ve Fransa korumacılıkta liderliği üstlenir.

18. yüzyılda koruma çabaları güçlendi, 19. yüzyılda restorasyon çalışmaları hız kazandı, 20. yüzyılın ikinci yarısında ise koruma bir disiplin haline geldi.

Korumanın bir disiplin halini alması ise II. Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. Bu tarihten sonra anıtlar tarihi bir belge ve insan yaratıcılığının bir ürünü olarak, insanlık serüvenini anlatan, güven ve aidiyet duygularını pekiştiren, uygarlıkların ve toplumların sürekliliğini güvence altına alan öğeler olarak ele alınmaya başlamıştır. Parçacıl bir yaklaşımla tek tek yapılar değil, tarihi yapının çevresiyle birlikte ele alınması, yapı grupları, yerleşmeler ve bölgeler olarak değerlendirilmesi gündeme gelmiştir. Müdahale yöntemleri ve hukuki düzenlemeler de bu bakışın sonucu olarak şekillenir.

Geçmişten kalan tarihi yapı ve dokularla yeni yapılaşmaların bağdaştırılması gereği, çağdaş mimarlık ve şehir plancılığının temel ilkelerindendir. Bu yaklaşım, eski güzel günlere özlem, geçmişi yeniden canlandırma, değişime karşı koyma gibi tutucu ve gelenekselci bir anlayışın ürünü değildir. Ancak insanlar ve toplumlar, her çağda geçmişe bağlılık ile yenilikçi geleceğin arasında gider gelirler. Koruma kurallarını sosyal, ekonomik ve siyası tercihler ve toplumların öncelikleri belirler, kamuoyunun eğilimleri ve değerleri yönlendirir. O nedenle yine her çağda, nelerin nasıl korunacağı ve nelerin gözden çıkarılacağına ilişkin kararlar her zaman kritik bir sorunsal olarak karşımıza çıkar. Geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde, tarihi eserler özellikle turizmin etkisiyle bir gelir kaynağı olarak düşünülmekte ise de, koruma sorununu insanla ve insanın yaratıcılığıyla bağdaştırmak, yaşamın ve geleneğin bir parçası olarak ele almak öncelikli hedeftir.

Eski eserler tarihi bir belge ve insan yaratıcılığının bir ürünüdür; güven ve aidiyet duygularını pekiştirir, uygarlıkların ve toplumların sürekliliğini güvence altına alır.

Koruma kurallarını sosyal, ekonomik ve siyası tercihler ve toplumların öncelikleri belirler, kamuoyunun eğilimleri ve değerleri yönlendirir.

Tarihi çevreyi koruma serüvenine Batı dünyasının önde gelen ülkelerinin öncülük ettiği bir gerçek. Ancak bugün hayranlıkla, özenerek baktığımız Batı'nın iyi korunmuş kentleri çok dikenli yollardan geçerek bu günlere geldi. Koruma fikrinin ilk filizlenip doruk noktasına ulaştığı, koruma ilkeleri ve uygulamalarıyla önce Avrupa ülkelerine, ardından da tüm dünyaya örnek olan İtalya'da, koruma anlayışının, ilkelerinin ve kurumsal yapılanma örneklerinin yerleşmesi için yüzyıllar süren bir mücadele yaşandı. İtalya, Fransa ve İngiltere'nin koruma tarihleri, bugün bu alanda yeni yeni yol kat etmeye çalışan ülkemiz için zengin derslerle doludur.

Geçmişin güvenli dünyası ile geleceğin yenilik çağrısı arasındaki ikilem, tarih boyunca insanları ve toplumları uğraştırdı.

BATI DÜNYASINDA KORUMA

Korumanın yüzlerce yıllık tarihi: İtalya örneği

M.S. 410 yılında anlı şanlı Roma İmparatorluğunu üç günde çökerten Vizigot istilasıyla başlayan kültürel, sanatsal ve anıtsal yapıların yağma edilmesi Romalıları harekete geçirdi. Görkemli bir tarihin ve kültürün izleri, bir anda yok olma tehdidi ile karşı karşıyaydı. Ancak yüzyıllar boyu süren çalkantılar, sürekli ve tutarlı koruma uygulamalarına aman vermeyecekti. Kimi zaman din, kimi zaman kişisel iktidar uğruna ülkenin yönetimine el koyanların eski eserlere gösterdikleri bireysel ilgi, iniş çıkışlarla sürüp giderken, araya giren savaşlar yıkımların önüne geçilmesine fırsat tanımayacaktı.

14. yüzyılda, hayalindeki Roma özlemiyle kente gelen ozan Petrark, büyük bir düş kırıklığıyla yıkıntıları gezer ve Romalıların tarihlerine karşı saygısız davranışlarına ve cehaletlerine karşı isyanını haykırmadan edemez. Yine de 14. yüzyılda, dönemin sanatçıları ve hümanistlerinin antik döneme duyduğu ilgi ve klasisizm hayranlığı sayesinde, koruma bilincinin uyanmaya başladığı görülür. Bu dönemde Papalık Roma'sını parçalamayı hedefleyen siyasi hareketin ardında, biraz da Roma'ya ve onun tarihi geçmişine duyulan tutku vardır. Roma'yı Roma yapan kültürün kalıntıları olan tarihi eserlerin bir listesinin çıkarılması çalışmaları da bu dönemde başlayacaktır. Rönesans öncesinde İtalya kimliğini bulma yolundadır. 15. yüzyılın güçlü yöneticisi Papa Nicolaus V. Roma'ya geldiğinde kenti güzelleştirmek için kolları sıvayacaktır. Ölümünden sonra, onun Roma'nın eski anıtlarını koruma ve kenti güzelleştirme çalışmalarının etkileri bütün İtalya'ya yayılmaya başlamıştır.

17. yüzyıl sonlarına gelindiğinde, Rönesans döneminin de etkisiyle, kültür ve koruma bilinci Avrupa'ya da sıçramıştır; hatta Fransa'nın bu alandaki giderek artan ağırlığı hissedilmektedir. Roma hâlâ gözde kenttir, ziyaretçisi çoktur, tarihi ve kültürel varlıklarıyla esin kaynağıdır. Ancak bu yaygın ilgi sonucunda, Roma'dan diğer Avrupa ülkelerine doğru yoğun bir tarihi eser kaçakçılığı başlamış, Avrupa müzeleri Roma eserleriyle zenginleşme yolunu tutmuştur. Bu yağma, duyarlı Romalıların tepkisini çekerken, bir yandan da antikacılık büyük bir hızla gelişiyor, taklitler, kopyalar, eksikleri yeni parçalarla tamamlanarak ticarete sunulan eski eser kalıntıları rağbet görüyordu. Yine de bu yüzyılın aynı zamanda, tarihi eserlerle ilgili belgelerin toplandığı, sistemli bir şekilde değerlendirilmeye çalışıldığı bir dönem olduğunu da belirtmek gerekir.

Roma'nın tarihi eserlerine ve kültür ürünlerine karşı aşırı ilginin yarattığı heyecan, 18. yüzyılda yerini soğukkanlı ve akılcı yaklaşımlara bıraktı. Koruma uygulamalarına karşı eleştiriler yükseliyor, tarih ve kültür, tarafsız ve insancıl bir yaklaşımla inceleme altına alınıyordu. 19. yüzyıl bilimsel bakış açısının egemenliğini ilan ettiği dönem oldu. Üniversitelerde tarihi eserlerin korunması ile ilgili kürsüler kuruluyor, belgeler didik didik taranıyor, önyargısız değerlendirmeler yapılıyordu. Colosseum, Titus Zafer Anıtı gibi tarihi anıtların onarımında da artık çok titiz ve

hassas uygulama ilkeleri gözetiliyordu. Kopya ve taklit azalmıştı.

1870 yılında İtalya'da siyasi birliğin kurulmasından sonra başkent ilan edilen Roma'da yeniden bir planlama ve imar hareketi başlar. Ancak çağdaş bir kent kurma girişimleri, birçok eserin ve kalıntının yeni kentin altında kalmasına da yol açar. 1873'te yapılan nazım plana rağmen çelişkili uygulamalar ve eleştiriler devam etmektedir. 1906'dan sonra, kentteki gelişmenin heveslendirici etkisine kapılan yatırımcılar eskiyi, yeninin önünde engel olarak görecekler, yıkımların artmasına neden olacaklardır. Ardından gelen Mussolini ise 1936'dan sonra, kente görkemli bir çehre kazandırmak için yenileme çalışmalarına hız vermek ister, ancak plancıların arasındaki sanat tarihçi, arkeolog ve şehir plancıları buna karşı direnirler. Giderek güç kazanan bilinçlenme sayesinde, Roma eski karakterini çok fazla kaybetmeden bugünlere gelir.

19. yüzyıl Avrupa'da büyüme ve zenginlik yıllarıydı ve kıtanın hemen hemen her yerinde, ayakta kalan ve kullanılabilir durumda olan tarihi yapılar bir bir gözden çıkarıldı, yatırımcıların sözü geçti. Yine de Roma'da bu yıllarda kurulan Eski Eserler Müdürlüğü başarılı bir mücadele verdi; 1863'te kurulan Sanat Eserleri ile Tarihi Anıt ve Eski Eserleri Koruma Komisyonu, 1865 yılında yapılan koruma yasası, koruma odaklı bir kurumsal yapının oluşmasını sağladı.

Koruma anlayışının yerleşmesinde büyük katkıları olan, koruma kurumlarında

Tarihi eserlere karşı 17. yüzyıldaki heyecanlı ilgi, 18. yüzyılda yerini soğukkanlı, akılcı yaklaşımlara bıraktı, 19. yüzyılda korumada bilimsel bakış açısı egemen oldu.

19. yüzyılda Avrupa'yı etkisi altına alan büyüme ve zenginlik döneminde yatırımcılar güç kazandı, tarihi yapılar gözden çıkarıldı.

yöneticilik, eğitim kurumlarında hocalık yapmış seçkin bir kişiyi, Gustavo Giovannoni'yi (1873-1947) burada anmak gerekir. Giovannoni özellikle tarihi eserlerin çevresinde yer alan dokunun yapıya değer kattığı, bu nedenle mutlaka korunması gerektiğini savundu; yerleşmenin bütünlüğünün ve mimari düzenin bozulmamasına ilişkin fikirleriyle yeni bir anlayış getirdi. Giovannoni'nin görüşleri, 1931 yılında Uluslararası Müzeler Örgütü tarafından Atina'da düzenlenen toplantıda kabul edilen ve "Carta del Restauro Italiana" olarak bilinen onarım esasları ve kuralların şekillenmesinde etkili olmuştu.

20. yüzyıl başında Giovannoni, eski eserin çevresindeki tarihi dokuyla birlikte, bütünlüğünün ve mimari düzeninin bozulmadan korunması anlayışını getirdi.

Aydınlar ve korumanın kurumsallaşması: Fransa örneği

Fransızlar da, koruma ilkelerine getirdikleri tanımlamalar ve 1887 yılından itibaren çıkardıkları yasalarla, hukuki altyapının kurulmasına öncülük ettiler ve korumaya yön verdiler. Bu süreçte, başta "Yıkıcılarla Savaş" makalesi ile Victor Hugo ve "onarımcılar en az yıkıcılar kadar tehlikeli" çıkışıyla dikkat çeken, ünlü yazar, arkeolog ve tarihçi Prosper Merimée olmak üzere, aydınların toplumun kaygılarını dile getirmesinin, 1887 yasasının çıkarılmasında önemli etkisi oldu. Korumayı sahiplenen sivil kuruluşların ve derneklerin sayısının artması da bir başka etkendi. Fransız Arkeoloji Derneği'nin kurucusu Arcisse de Caumont'un resmi kurumlarla tartışmaları, yazıları ve konferansları, Fransız kamuoyunda önemli yankılar yaptı.

Merkezi yönetim, 1830'dan sonra koruma sorumluluğunu üstlenerek bu amaçla yapılanmaya başlamıştı. Bu gelişmenin aydınlar ve sivil kuruluşlarca da desteklenmesi, bu arada eğitimin de devreye sokulması Avrupa'da yeni bir çağın başlangıcı oldu. Ne yazık ki, bu dönemde anıtların belgelenmesi ve korunması çalışmaları, toplumsal çalkantılar ile kaynak ve kadro sorunları nedeniyle başarıya ulaşamadı. 19. yüzyıldan sonra koruma çalışmaları Viollet-le-Duc ve Haussmann gibi kişilerin önderliğinde hızlandı, ancak bu kez de restorasyonların niteliğinden hoşnut olmayan dernekler seslerini yükseltti. Paris Anıtlarını Sevenler Derneği ve Fransız Turing Kulübü eleştirilerde başı çekiyor, kamuoyu oluşturuyorlardı.

19. yüzyıldan sonraki dönemde en dikkat çeken uygulamaların başında

Fransa, 19. yüzyıldan itibaren koruma ilkelerine getirdiği tanımlamalar, çıkardığı yasalar ve kamulaştırmalarla, hukuki altyapının kurulmasına öncülük etti, korumaya yön verdi.

1930'dan sonra yapının kimliğine saygılı, geleneğe uygun malzemeyle ve fark edilmeyecek şekilde uygulanan onarım anlayışı egemen oldu.

kamulaştırmalardaki artış gelir. Ancak koruma çalışmaları II. Dünya Savaşı ile kesintiye uğrayacak, ardından savaşın yıkımına karşı seferberlik başlayacaktı. Artık yapılara ulusal kültür açısından değil, kamu yararı gerekçesiyle yaklaşılıyor ve el konulabiliyordu. 1930'dan sonra listeye alınan tüm yapıların restorasyonu ve bakımı devletten yardım alıyordu. Yapının kimliğine saygılı, geleneğe uygun malzemeyle, ancak fark edilmeyecek şekilde uygulanan onarım anlayışı egemen oldu. 1962 Malraux Yasasının kabulüne kadar olan bu dönemde, yasal düzenlemelerde eksikler olsa da, korumada merkeziyetçi sistem geleneği yerleşmişti. Bundan sonra sadece tarihi değeri için korumak yerine, geçmişi temsil eden mimari yapı ve eserlerin günlük yaşamın içinde sosyal, ekonomik ve sanat değerini bulması amaçlanıyordu.

Korumada sivil kuruluşların gücü: İngiltere örneği

İngiltere'de koruma sorumluluğunun resmi kurumlarca ele alınması oldukça geç bir tarihe rastlar. Tarihi çevrenin korunması hareketi daha çok girişimci kişilerin ve Eski Eserler Derneği, Tarihi Yapıları Koruma Derneği, Oxford Mimarlık Derneği gibi sivil kuruluşların önderliğinde gelişmiştir.

19. yüzyıl başlarında Kilise Yapma Derneği (Church Building Society) tarafından başlatılan yaygın kilise restorasyonları, aynı yüzyılın ikinci yarısından sonra Sir George Gilbert Scott'ın sorumluluğuna verilir, ancak çok savruk ve yıkıcı olduğu savunulan çalışmalar, başta aydınlar olmak üzere toplumun büyük tepkisini çeker. İtirazlara göre, yapılara eski görünümünü kazandırmak uğruna yapılan 'restorasyon' ile yapı bozulmakta, restoratörler boşlukları kendi bilgi ve görgülerine göre doldurarak yapının eskiliğinin silinmesine, cansız ve yavan, sahte bir eserin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. O kadar ki, İngiltere'de 'restorasyon' sözcüğü ağza alınması bile hoş karşılanmayan, yalnız hatalı onarımlar için kullanılan bir terime dönüşür. 1877'de kurulan Tarihi Yapıları Koruma Derneği, bu tartışmalara son veren bir gelişmenin önünü açacak, tüm ülkedeki onarımların bir anlamda denetçiliğini üstlenecektir. Gördüğü geniş destekle toplumda bilinçlenmenin gelişmesini de sağlayacaktır.

İngiltere'de tarihi çevrenin korunması daha çok girişimcilerin ve sivil kuruluşların önderliğinde gelişti; devletin katkısı ancak 20. yüzyıla doğru görülmeye başladı.

19. yüzyıl sonunda koruma faaliyetinde, İngiltere'ye özgü bir oluşum, özel girişimin rolü ortaya çıkacaktır. 1895 yılında, Octavia Hill ve Harwick Rawsley adlı iki girişimci tarafından, Avrupa'daki benzerlerinden çok farklı bir yapıyla kurulan National Trust,

bağış ya da satın alma yoluyla sahiplendiği mimari ve tarihi yapılar ile doğal alanları kamu yararına koruma görevini üstlenir. İngiltere'de devletin korumaya katkısı ancak 20. yüzyıla doğru görülecektir. Tarihi anıtların korunmasıyla ilgili ilk yasa önerisi 1873 yılında Parlamento'ya getirilir, ancak kişi haklarına ve mülkiyete aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilir. 1882 yılında yumuşatılarak, yetersiz bir şekilde geçen yasa daha sonra birçok değişikliğe uğrayacaktır.

20. yüzyıl başında Londra Tarihi Yapılar Dairesi'nin yapıları belgeleme, satın alma ve bakımını yapma yönünde etkili çalışmaları göze çarpar. II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında tarihi yapıların korunmasına yönelik bilinçlenmede ve kurumsal yapılanmalarda bir artış dikkati çekecektir. Bunu izleyen yıllarda kısa sürede etkin önlemler alındığı, yeni uzmanlık dallarında yapılanmalara gidildiği, bunların sonucunda birçok ülkenin örnek alacağı başarılı sonuçlar elde edildiği görülür. Yine de İngiltere'de tarihi yapıları korumakla uğraşan, sayıları 500'ü aşkın dernek ve sivil kuruluşun gücü her zaman kendini hissettirir. Nitekim Bakanlıkça alınan bir karar gereğince, tescilli bir yapının yıkılmasına karar verilmeden önce, Kraliyet Tarihi Anıtlar Komisyonu'nun yanı sıra, beş sivil kuruluşun bilgisine başvurulması koşulu getirilmiştir.[1]

[1] Bu bölümde sayın Prof. Dr. Cevat Erder'in *Tarihi Çevre Bilinci* başlıklı kitabından yararlanılmıştır. Bkz. Erder, C. *Tarihi Çevre Bilinci* (1975)., ODTÜ Mimarlık Fakültesi , Yayın No. 24, Ankara

Çağdaş restorasyon ilkelerine doğru

Korumada restorasyonun bilimsel yöntemlere ve belirli ilkelere bağlı olarak gerçekleştirilmeye başlaması 19. yüzyıla dayanmaktadır. Bu yüzyılda, "tarihi çevre nasıl korunmalı, koruma amaçlı müdahale nasıl olmalı?" soruları, koruma gündeminin başında yer aldı. Farklı ülkelerde yaptıkları restorasyon uygulamalarıyla öne çıkan seçkin mimarlar, tartışmalara ve giderek benimsenen ilkelere yön verdiler.

Bu yıllarda Fransa'da Viollet-le-Duc'ün (1814-1879) "üslup birliği" düşüncesiyle gerçekleştirdiği restorasyon çalışmaları korumacılık tarihinde ilk önemli adımlar olarak anılmaktadır. 10 ciltlik eseri ***Mimarlığın Akılcı Ansiklopedisi***'nde ilk kez "restorasyon" kelimesini kullanan Viollet-le-Duc, restoratör mimarın tarihi yapıyı yeniden yorumlayarak, gerektiğinde yapının daha önce hiç sahip olmadığı bir form oluşturarak yeni bir bütünlük kazandırması gerektiğini savunuyordu. Ele aldığı eserlerden "mükemmel bir orta çağ yapısı" yaratma çabasıyla gerçekleştirdiği "restorasyonlar"ı, tarihsel gerçeklerle yaratıcı tadilatı harmanlayan bir özellik taşıyordu. En tanınmış çalışmalarının başında gelen Paris'teki Notre Dame Kilisesi restorasyonunda, yapıyı temizlemekle kalmayıp "güncellemek"ten çekinmemiş, üçüncü bir kule ve grotesk heykelcikler eklemekte sakınca görmemişti.

Viollet-le-Duc'ün bu yaklaşımı, yapıya çeşitli tarihsel dönemlerde eklenmiş olan katmanları temizleyerek ona yeni bir biçim kazandırması, tarihe ve yapıya saygısızlık olarak nitelendirilecek, eleştirilere neden

19. yüzyıla, "tarihi çevre nasıl korunmalı, koruma amaçlı müdahale nasıl olmalı?" sorularına cevap arayışları egemen oldu.

Restoratör mimar tarihi yapıyı yeniden yorumlayıp yaratıcı değişiklikler yapabilir mi, yoksa böyle bir müdahale yapıyı sahte bir kopyaya mı dönüştürür?

olacaktı. En şiddetli tepki İngiltere'den, romantik görüşün öncüleri John Ruskin ve William Morris'ten geldi. Ruskin, yapının köklü müdahalelerle sahte bir kopyaya dönüştürülmesi yerine, bakımının yapılarak kendi haline bırakılmasının en iyi koruma yolu olduğunu savunuyordu. Morris de bu tip uygulamalarda kişisel kararların, binaların belge niteliğini yok ettiğine dikkat çekiyordu.

Çağdaş restorasyon ilkeleri 1880–1890 yılları arasında, bu tartışmaların ışığında gelişecektir. Öncü İtalyan mimar Camillo Boito, tarihi birer belge olan anıtlarda yapılacak değişikliklerin yanıltıcı sonuçlar doğurabileceğini vurguluyordu. Beş başlık altında topladığı restorasyon ilkelerine göre; (1) zorunlu haller dışında yenileme ve eklerden olabildiğince kaçınılmalı, (2)önceki dönemlerde yapılan eklentiler de korunmalı, (3)yapının görsel bütünlüğüne ve biçimine saygı gösterilmeli, (4)yapılan müdahaleler algılanabilir olmalı ve (5)yenilemeler görsel malzeme ve raporlarla belgelenmeliydi.

1883'te 3. Roma Mimarlar ve Mühendisler Konferansı'nda sunulan Boito'nun ilkeleri, konferans bildirgesinin temelini oluşturdu ve sonraki yıllarda "Primera Carta del Restauro" (Birinci Restorasyon Şartı) olarak tanındı:

1. Yapının eski ve yeni öğeleri arasındaki üslup farkı algılanabilir olmalı

2. Eski ve yeni malzemeler ayırt edilebilmeli

3. Yeni sıva ve dekoratif öğelerden olabildiğince kaçınılmalı

4. Restorasyon sırasında yapıdan sökülmek zorunda kalınan parçalar, yapının yakınında sergilenmeli

5. Yapının yapım tarihi yeni dokunun üzerinde gösterilmeli

6. Uygulanan restorasyonun özelliklerini açıklayan bir pano yerleştirilmeli

7. Restorasyonun değişik evrelerinin aşamaları fotoğraflarla belgelenmeli

8. Restorasyon çalışması anlaşılır bir şekilde sergilenmeli

Boito'nun ardından gelen ve onun kuramını geliştiren Gustavo Giovannoni (1873-1947), anıtların çevreleri ve içinde bulundukları tarihi doku ile birlikte korunmaları anlayışına öncülük etti. Tarihi yapılara kimliklerine uygun işlev verilerek kullanılmasının yolunu açtı. Yapıdaki tarihi dönemlerin izlerinin silinmemesi, düzenli bakım ve iyileştirmelerin yapılması, yapının olduğu gibi korunup tamamlamalardan kaçınılması, eklemelerin en az düzeyde, yalın ve algılanabilir olması, müdahalelerin titizlikle belgelenmesi, geleneksel yöntemler yetersiz kaldığında modern tekniklerden de yararlanılabileceğine ilişkin ilkeleri savundu. 1931 tarihli Atina Konferansı'nda uzmanlar tarafından tartışılan ve kabul gören bu ilkeler "Carta del Restauro Italiana" adı altında kurumsallaştı.

Venedik Tüzüğü ve sonrası

II. Dünya Savaşının ardından Avrupa'da yaşanan yıkım, koruma alanında da yeni ihtiyaçları beraberinde getirdi. 1964 yılında Venedik'te toplanan 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nin gündemi bu sorunlar doğrultusunda belirlendi. Yarım yüzyıla yakın bir süredir uygulanan, kültür varlıklarının korunması ve restorasyonuna ilişkin temel uluslararası belge olan Venedik Tüzüğü, bu kongrede şekillendi. Daha sonra UNESCO'nun önderliğinde tüm dünyada uygulanan bu belgede yer alan kararlar oluştu. İzleyen yıllarda Avrupa Konseyi sempozyumları, 1972 yılında Dünya Mirası Kongresi, 1975 yılının "Avrupa Mimari Miras Yılı" ilan edilmesi, ardından çalışmaların UNESCO ve ICOMOS gibi kuruluşların denetiminde gerçekleştirilmesi ile devam etti.

1964 Venedik Tüzüğü, kültür varlıklarının korunması ve restorasyonuna ilişkin uluslararası nitelikte temel bir belge olarak kabul gördü.

1964 Venedik Tüzüğü'nün getirdiği ilkeler şöyle özetlenebilir:

• Tarihi eserler, sanatsal niteliklerinin yanı sıra tarihi belge değeri de taşımaktadır.

• Anıtsal eserlerin yanı sıra belge niteliği taşıyan tüm eserler koruma kapsamına alınmalıdır.

• Tarihi anıtlar tek başına değil çevreleriyle birlikte ele alınmalı ve korunmalıdır.

• Korunacak yapı/yapı grubunun, uygun bir işlevle ve çevresiyle birlikte yaşatılarak

süreklilikleri sağlanmalıdır.

• Gerekmedikçe, anıt tüm öğeleriyle birlikte bulunduğu yerde korunmalıdır.

• Korumada geleneksel tekniklere öncelik verilmeli, gerektiğinde çağdaş tekniklerinden yararlanılmalı, ancak yapılacak eklerin ayırt edilebilir olması sağlanmalıdır.

• Her onarım bilimsel çalışma ve araştırmalara dayandırılmalıdır.

• Tarih içerisinde anıta yapılmış olan eklere de saygı gösterilmeli, bunların da birer belge niteliği taşıdığı unutulmamalıdır.

• Arkeolojik alanlarda yapılan çalışmalarda yeniden inşa yapılmamalı, ancak yeni ve eski malzemenin bütünlenmesine dikkat edilmelidir.

• Çalışmaların her aşaması, ilgili raporlar ve görsel malzeme ile belgelenmeli, arşivlenmelidir.

1970'lerden itibaren, kentlerin eskime bölgelerindeki tarihi dokuların tekrar kentin yaşayan, canlı bir parçası haline getirilmesi amaçlandı. Yeni ile eski arasında ilişki kurularak, tarihi bölgenin yeniden değerli hale getirilmesi öngörüldü. Tarihi kent dokularının, bugünün insanlarına ve gelecek kuşaklara, dönemin yaşam felsefesini, toplumsal ve ekonomik yapısını yansıtacak şekilde ayağa kaldırılması ve günümüz ihtiyaçlarına uygun bir işlevle yaşatılması önem kazandı. Anıtsal bir nitelik taşımasa da tarihsel, geleneksel, görsel değerler taşıyan kasabaların ve kentlerin, kendilerine özgü karakterlerini yaratan tüm öğeleri, bir arada değerlendirilerek koruma kapsamına alındı. Geçmişin izlerini barındıran bir çevrede yetişen bireylerin, kültürel süreklilik bilinci kazanacakları vurgulandı ve "ortak bellek" kavramı gündeme getirildi. Böylelikle Venedik Tüzüğü, çağdaş restorasyon prensiplerinin evrensel düzeyde geliştirilmesi bakımından değerli bir belge olarak, tarihi çevrenin korunması ve yaşatılmasında bir dönüm noktası oldu.

Tarihi kent dokularının, dönemin yaşamını yansıtacak şekilde korunması, günün ihtiyaçlarına uygun bir işlevle yaşatılması önem kazandı.

TÜRKİYE'DE KORUMA

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e

Korumayı kurumsallaştırma girişimleri ilk kez Tanzimat döneminde Osman Hamdi Bey'in öncülüğünde çıkarılan Asar-ı Atika Nizamnameleridir.

Osmanlı döneminde korumanın tarihini Hassa Mimarları ile başlatmak mümkün. Ne zaman kurulduğu bilinmeyen Hassa Mimarlar Ocağı, saraydan başlayarak İstanbul'da ve imparatorluk dahilinde her türlü resmi yapım ve onarım işini yürütmekle görevliydi. Hassa Mimarlarının birinci görevi; padişahların veya hanedan mensuplarının yaptıracakları binalar ile giderleri devlet hazinesinden ödenen her tür yapım ve onarım planlarını yapmak, keşif bedellerini hesaplamak ve projeleri kabul edildikten sonra yapımı yürütmekti. Yalnız saray, cami, han, hamam, dükkân gibi binalar değil, köprüler, kayıkhaneler, kaleler, hatta saray mensuplarına ait türbeler de sorumlulukları içinde yer alıyordu. Öte yandan, suistimalin önüne geçmek için, vakıflar tarafından yaptırılacak çeşitli yapım ve onarım işlerinin de Hassa Mimarları tarafından denetlenmesi öngörülüyordu. Bir başka görevleri ise; azınlıklara ait ibadet yapılarının onarımlarında keşif ve denetimi üstlenmekti. İstanbul'da, kent düzenini sağlamak ve yangınların yayılmasını önlemek amacıyla, özel kişilerin yaptıracakları han, hamam, dükkân, hatta evlerin yapımı da Hassa Mimarlarının ruhsatına bağlı kılınmış, hatta yıktırma yetkisi verilmişti. Örnek vermek gerekirse, Ayasofya çevresinde, caminin sağ ve solunda "35"er arşın ve medrese tarafında da yol için "3" zira olarak belirlenen inşaata yasak bölgede, kurallara uymayan yapılar derhal yıktırılırdı.

Hassa Mimarları Ocağı, 19. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar devam etti. 1831'de

II. Mahmut tarafından Şehreminliği ile Mimarbaşılık birleştirilerek, Ebniye-i Hassa Müdürlüğü kuruldu. Ebniye-i Hassa Müdürlüğünde çalışan ve askeri amaçla kurulmuş olan Mühendishane-i Berri-yi Hümayun'dan yetişen mühendislerin sivil mimariye tam uyum sağlayamaması üzerine, 1881 de Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi (Güzel Sanatlar Akademisi) açıldı ve ilk Türk mimarları buradan yetişmeye başladı (Turan, 1963).

Korumayı kurumsallaştırma girişimlerinin gerçek anlamda Tanzimat döneminde (1839-1876) başladığı görülmektedir. Anıtların ve tarihi eserlerin korunmasına yönelik kurumsal düzenleme, ilki 1868'de ressam, arkeolog ve müzeci Osman Hamdi Bey'in girişimleriyle çıkarılan ve daha sonra 1874, 1884 ve nihayet 1906'da yenilenen Asar-ı Atika Nizamnamesidir. İlk nizamname arkeolojik kazılar ve buluntulara yönelikti. İkincisi, "tarihi eserler" hakkında bir tanım getiriyor ve bunların devlet mülkiyetinde olduğunu vurguluyor, ancak Osmanlı eserlerini kapsam dışı tutuyordu. Üçüncü nizamname, korumanın temel ilkelerini tanımlıyordu; bu ilkeler daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin mevzuatına da temel olacaktı. Bu nizamnamede tarihi eserler tanımı genişletildi ve Osmanlı dönemi eserleri de kapsam içine alındı. İlk kez eserler üzerinde sahiplerinin haklarına kısıtlama getiriliyor, yurtdışına çıkarılmaları yasaklanıyordu. 1826'dan beri kentlerde korumadan sorumlu olan Nezaret-i Evkaf-ı Hümayun'un yetkisi Maarif Nezaretine devredildi. 1906 nizamnamesi ise tarihi eser kapsamını daha da genişletti, Türk-İslam eserleri ile kilise, havra, manastır gibi gayrimüslim eserlerini de tanıma dahil etti. Maarif Nezareti'ne bağlı bir müze komisyonu oluşturulması da tavsiye ediliyor, taşınır taşınmaz eserleri bulan kişilere, yetkililere haber verme yükümlülüğü getiriliyordu. Cumhuriyet kurulduktan sonra da, 1973 yılına kadar bu mevzuata bağlı kalınacaktı.

Osmanlı nizamnameleri korumayı düzenlerken hiçbir cezai şart getirmiyordu. 1912'de çıkarılan Anıtları Koruma Yasası bu konuda bir ilkti. Özellikle kaleler, surlar ve burçlara yapılacak müdahaleler için yerel müzelerde kurulacak komisyonların raporları gerekecekti. Ancak o dönemde yalnızca üç büyük kentte müze bulunması nedeniyle, bu karar uygulamaya yansıyamadı.

İstanbul'daki tarihi eserlerin belgelenmesi ve bu eserlere yapılacak müdahalelerin gözetim altına alınmasına ilişkin ilk hazırlıklar, 1917'de Eski Anıtları Koruma Kurulu ile başladı. Kurula aynı zamanda Maarif Nezareti, İstanbul Şehremaneti ve İstanbul Evkaf Müdürlüğü'ne danışmanlık yapma sorumluluğu da verildi.

Bütün bu gelişmeler olurken kentlerde tarihi mahalleler yeni gelişme alanlarından kopmaya başlamıştı. Avrupa'daki sanayileşme hareketi, 17. yüzyıldan 19. yüzyıl ortalarına kadar hiçbir gelişme göstermeyen

Osmanlı'nın son dönemindeki imar hareketleri, anıtsal yapıları ve arkeolojik alanları korurken sivil yapıları ve tarihi kentsel dokuyu gözardı etti.

Osmanlı kentlerindeki toplumsal ve ekonomik yapıyı sarsıyordu. İstanbul bu olumsuz gelişmelerden en çok payını alan kent oldu.

Osmanlı'nın son dönemlerindeki imar hareketlerine koruma ve planlama açısından bakıldığında; anıtsal yapıların ve arkeolojik alanların korunmasına önem verilirken sivil yapıların korunmasının gözardı edildiği, bütüncül kent planı uygulamasının yerine yol düzenlemeleri ve yangın yeri planları, acil durumlarda tarihi merkezlerden uzak yeni mahallelerin kurulması ile yetinildiği görülür.

Cumhuriyet sonrası ilk adımlar (1923-1950)

1923'te kurulan genç Cumhuriyet, uygar bir topluma dayalı bir ulus devlet yaratmayı hedefleyen kültür politikası doğrultusunda, Osmanlı kurumlarını laik kurumlara dönüştürmek üzere harekete geçti. Bir yandan Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu kuruluyor, bir yandan da Osmanlı öncesine uzanan tarihsel miras araştırılıyordu; aynı zamanda Batı'dan esinlenen yeni bir mimarlık akımı da teşvik ediliyordu. Osmanlıdan devralınan vakıflar ise 1924'te kurulan Evkaf ve Şeriye Vekaleti içinde aynen muhafaza ediliyor, 1936'dan sonra da yeni kurulan Vakıflar Genel Müdürlüğüne devrediliyordu.

Bu yıllarda ne kültürel varlıkların korunmasından sorumlu Maarif Vekaleti ne de vakıf eserlerinin bağlı olduğu Evkaf ve Şeriye Vekaleti korumaya yönelik etkin bir girişimde bulunamadı. Daha çok İstanbul'daki eserlere yönelik oluşturulan Tarihi Eserler Kurulu, tarihi varlıklar konusunda karar verme yetkisine sahip ilk uzman kuruluştu. Ancak yeni Cumhuriyet çok sınırlı bütçelerle büyük atılımlar gerçekleştirmeye çalışırken, elinde olmayan nedenlerle koruma konusunda fazla bir varlık gösteremedi. Osmanlıdan kalan tarihi eserler boşaltılmış, saltanattan kalanlar, koruma konusunda uzmanlıktan ve kaynaktan yoksun kurumların sorumluluğuna verilmiş, ciddi biçimde ihmale uğramışlardı.

15 Nisan 1931'de Mustafa Kemal'in emriyle kurulan Türk Tarih Kurumu, bu topraklarda yaşamış tüm uygarlıkların

incelenmesi ve korunmasını amaçlıyordu. 1935 yılında Florya Köşkü'ne çağırdığı Türk Tarih Kurumu Başkanı Hasan Fehmi Çambel ve Afet İnan'a Atatürk, "her türlü kültürel ve arkeolojik belgelerin toplama, koruma, restorasyonu için yeterli tedbirlerin alınması, ilgili kurumlarla işbirliğine gidilmesi, yerel çevrelerin duyarlı olmaları, yalnızca kazıların yeterli olmayacağı, buluntuların restorasyonunun yapılarak korunmaları" konusunda uyarıda bulunacaktı. Yine aynı yıllarda, eski eserler konusunda görevlendirilen yüksek düzeyde bir komisyon tarafından hazırlanan raporda yer alan kaygılar üzerine, 1933'te ulusal bir Anıtları Koruma Kurulu oluşturulacaktı. Ardından tarihi yapıların hızla kayıt altına alınması, belgelenmesi ve onarılmasına ilişkin uygulamalar, belirsizlik dönemine son verdi. 3500 anıt kayıt altına alındı, tehlike altındaki yapılar belirlendi, ayrıntılı raporlar hazırlandı.

Cumhuriyetin ikinci döneminde, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün öncülüğünde Osmanlı yapılarına karşı bir ilgi uyandı. Ancak bu yapıların Genel Müdürlüğün mülkiyetine verilmesi bütüncül koruma ilkelerine ters düşecekti; üstelik bu kurum böylesine zengin bir varlığın onarılması için yeterli kaynağa sahip değildi. Nitekim 1954'te kurulan Vakıflar Bankası ile bu kuruma kaynak oluşturulması amaçlanıyordu.

Osmanlı döneminde temelleri atılan yasal mevzuat ve yapılanma Türkiye Cumhuriyeti

döneminde de aynen devam etti. 1930'da yapısı ve sorumlulukları tanımlanan belediyelerin, koruma ile ilgili rolleri, tarihi kamu yapılarının proje ve onarımlarını onaylamaktan ibaretti. 1933'te yapılan bir düzenlemeyle belediyeler, kent planları hazırlamak için bir uzman çalıştırmak, bu plan sınırları içinde kalan anıtları belirlemek ve çevresinde 10 metre genişliğinde bir açık alan bırakmak zorunda bırakıldı. 1973 yılına kadar belediyelerin koruma ile ilgili tek yükümlülüğünü tanımlayan bu hüküm, 1984'e kadar geçerliliğini koruyacaktı Anıtların çevrelerinin açılması tarihi dokudan koparılmalarına, bütünlüğün parçalanmasına yol açacaktı. 1950'li yıllara böyle gelindi.

Nurlu ufuklar (1951-1973)

1950 sonrası, 1970'lere kadar sürecek olan dönem, eskinin yeninin önündeki en büyük engel olarak görüldüğü, tarihi yapıların imar hareketlerine feda edildiği, geleneksel kent yapılarını temelden değiştiren yeni bir anlayışın egemen olduğu, koruma tarihimize talihsiz bir zaman dilimi, deyim yerindeyse bir kara sayfa olarak geçti. Bu olumsuzluklara koşut olarak, tarihi yapıların belgelenmesi ve kayıt altına alınması da bir yandan sürüyor, ancak kentlerdeki yıkım ve yenileme faaliyetinin baskısı, kaynak ve uzman kadro yetersizliği, koruma çalışmalarının uygulamaya dönüşmesine engel oluyordu. Yine de 1972'de Başbakanlığa bağlı olarak görev yapan Tarihi Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün kentlerde açılan şubeleri aracılığıyla yerel teşkilat oluşmaya başlıyordu.

Bu dönemin koruma açısından en dikkat çekici gelişmesi olarak Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)'ın çalışmaları gösterilebilir. 1964 tarihli Venedik Tüzüğü ve hemen ardından kurulan ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), uzmanlar ile yerel yönetim ve sivil toplum temsilcilerinden bir üst kurul oluşturulmasını, kentlerdeki koruma çalışmalarının bu üst örgüte bağlanarak projelerin bürokrasi sarmalından kurtarılmasını öngörmüştü. Bu gelişmenin hemen sonrasında, 1967 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu da Venedik Tüzüğü'nü kabul etmişti. Böylelikle tarihsel yapıların çevreleriyle birlikte ele alınması gereği 1970'lerin başında benimsenmeye başladı (Ulusoy, 2008). Merkezi ve yerel idarenin üzerinde karar yetkisine sahip, tümüyle özerk olan bu kurul, Türkiye'de koruma fikrinin oluşmasında önemli bir rol oynadı. Giderek 'tek yapı ölçeğinden alan korumasına geçiş'in tartışmaya açılmasına neden oldu. 'Koruma alanı' ve 'tescilli binalara özelliklerine uygun müdahale biçimleri' kavramlarını getirdi. Venedik Tüzüğü'nün, 'estetik, etnolojik veya antropolojik açıdan istisnai düzeyde evrensel bir değere sahip olan, arkeolojik sitlerin de dahil olduğu, insan tasarımı eserlerin veya doğayla insanın birlikte yarattığı eserlerin bulunduğu alanlar' olarak tanımladığı 'sit alanı' kavramı kabul edildi.

1970'lerde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) 'koruma alanı', 'tescilli binalara özelliklerine uygun müdahale biçimleri', 'sit alanı' gibi kavramları gündeme getirdi.

Tek yapı ölçeğinden alan korumasına (1973-1983)

1973 yılında, kültür mirasının korunmasına yönelik ilk yasa olan 1710 sayılı yasa yürürlüğe girdi.

1975 Amsterdam Bildirgesi: "Mimarlık mirasının korunması, kentsel ve bölgesel planlamanın bütüncül bir parçası olmalıdır."

1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı yasa, 1906 tarihli son Osmanlı Nizamnamesinden sonra, kültür mirasının korunmasına yönelik ilk yasadır. 'Sit, tarihi sit, arkeolojik sit ve doğal sit' sözcükleri ilk kez bu yasada yer aldı. Dahası Anıtlar Yüksek Kurulu tek yapıların yanı sıra tarihi ve doğal alanların da korunmasından sorumlu tutuldu. Böylelikle 'bütüncül yaklaşım', kâğıt üzerinde de olsa, Türkiye'nin koruma tarihinde yerini aldı. Hatta 1975 tarihli Amsterdam Bildirgesinden 2 yıl önce…

Amsterdam Bildirgesi, 1975 yılında toplanan Amsterdam Avrupa Mimarlık Mirası Kongresi tarafından kabul edilen "bütünsel koruma"yı şu sözlerle tanımlayacaktı: "Mimarlık mirasının korunması, ikincil bir kaygı olmak yerine kentsel ve bölgesel planlamanın bütüncül bir parçası olmalıdır." Bu hedefin gerçekleşmesi için gerekli koşulları ise; (a) yerel yönetimlerin sorumluluğu ve halkın katılımı, (b) toplumsal etkenlerin göz önüne alınması, (c) yasal ve yönetsel önlemlerin uyarlanması, (d) uygun mali kaynakların sağlanması, ve (e) restorasyon ve iyileştirmeye yönelik yöntemlerin ve teknik becerilerin geliştirilmesi olarak belirliyordu (Güçhan ve Kurul, 2009).

Ne var ki, Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kararları ve yeni yasanın emirlerinin uygulamaya konulması hiç de kolay olmadı; toplumda hâlâ korumanın, kentleşmenin ve gelişmenin önünde bir engel oluşturduğuna ilişkin bir kanı egemendi.

Anıtlar Yüksek Kurulu yeni düzenlemeye göre, arkeolojik ve koruma alanlarını belirlemeye başladıktan sonra, daha önce onaylanmış olan imar planları geçerliliğini yitirdi. Koruma alanlarının ilan edilmesinden sonraki iki yıl içinde, belediyelerin koruma nazım planlarını hazırlaması gerekiyordu. Tartışmalar başladı; hem imardan sorumlu yerel yönetimler, hem de mülk sahipleri bu yeni düzenlemeye karşı büyük bir direniş gösterdiler. Belediyeler 1710 sayılı yasayı imarın önünde önemli bir engel olarak görüyor, nazım plan hazırlamakta ayak diremeyi sürdürürken, gayrimenkul sahipleri de yasayı mülkiyet haklarına tecavüz olarak değerlendiriyordu. Bir yandan müteahhide kat karşılığında verilen arsa spekülasyonları sonucu kentlerin dokusu hızla değişirken, bir yandan da yeni yasa ile özellikle kent dokularının korunması gündeme getiriliyor, eski evlerin yıkılması ve onarımı belirli yasalara bağlanarak kent belleğini oluşturan fiziksel yapı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararları ile korunmaya çalışılıyordu. 1960 ve 70'lerde bu çelişkili durum olanca hızıyla sürüp giderken, kentlerde öylesine hummalı bir inşaat faaliyeti egemendi ve rant öylesine yüksekti ki, tarihi yapılar bu gidişin önünde duramıyorlardı.

Yasal düzenlemelerle gerçekleştirilmeye çalışılan koruma gayretleri, özünde tepeden inme, yukarıdan aşağıya bir hareketti. Tarihi ve kültürel varlıkların önemi ve değeri konusunda bilinçlendirmeye yönelik hiç bir çaba gösterilmemesi, bu varlıkların yitirilmesinin yol açacağı ulusal bellek ve kimlik kaybının gündemde hiç mi hiç yer almaması da direncin çok önemli nedenlerinden biriydi. Bu boyutun gözardı edilmesi koruma alanını bir mücadele ve çekişme alanına çevirdi. Bu olguya Erder şu sözlerle dikkat çekmekteydi: "Anıt ve çevre korunmasında varılan kararların ve bunların uygulaması için oluşturulan

idari ve hukuki tedbirlerin, koruma anlayışında halkla bir ilişkisi kurulmamışsa, yeterliliklerinden şüphe etmek lazımdır. Aksi halde çalışmaların olumlu olduğu, bir sanı olarak kalmaktadır. Onarımda alınacak kararlarda teknik yönden olduğu kadar insana dönüklüğü yönünden de ilgili bilimsel çalışmalara yer vermenin önemi büyüktür" (Erder, 1975: 247).

Yerelleşmeye doğru: 1983-2000

Bütün itirazlara ve tepkilere rağmen 1973'ten 1983'e kadar Anıtlar Yüksek Kurulu korumanın tek patronu oldu. Korumanın, gelişmeye engel olduğu algısı ve sürtüşmeler sürdü gitti, ama bu süreçte tescillemeler ve belgelemeler de bir yandan devam ediyordu. İller Bankası, belediyeler ve Tapu Kadastro Daireleri, koruma ilkelerine uygun imar planları hazırlamaları yönünde bilgilendiriliyor, ama gerekli mekanizmalar oluşturulamıyordu. Nitekim Koruma İmar Planlarının hazırlanmasına ilişkin sözleşmenin 1990'da hazırlanmasına kadar geçen sürede yapılan imar planları, koruma altına alınmış tescilli yapıları göz ardı etti.

1983 yılında çıkarılan Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu ile 'eski eser' tanımı yerine 'kültürel varlık ve kültürel miras' kavramları getirildi ve konu daha geniş bir kültürel bağlamda yorumlandı. Sit alanları, ev ve mahalle korumacılığı gibi konular, anıtsal yapıların yanı sıra gündeme alındı. Anıtlar Yüksek Kurulu'nun yerini Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulları ve Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu aldı. Bölge Koruma Kurulları kararların bir ölçüde yerele devredilmesini sağladı ise de, bu kez de kurullar yerelin baskısı ile karşı karşıya kaldılar. Bugün 33 Koruma Kurulu'nun görev başında olmasına rağmen, uzman eksikliği ve bazı uzmanların alınan kararların uygulanmasındaki engeller ve zorluklar nedeniyle görev almaktan kaçınması sonucunda, kurulların etkin çalıştığını söylemek iyimserlik olur.

1989'da Kültür Bakanlığı kuruldu. 1972'den beri Başbakanlığa bağlı çalışan Tarihi Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ikiye ayrıldı, Tescilli Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Tabiat Varlıkları Genel Müdürlüğü kurularak bakanlığa bağlandı. Bu tarihten sonra koruma sorumluluğu artık Kültür Bakanlığı'na aitti. Bütün koruma nazım planları ve tüm müdahale projeleri, bakanlığın belirlediği ilkeler ve bölge kurullarının onayı doğrultusunda gerçekleşmek zorundaydı. Belediyeler "Koruma nazım planları"

geliştirmek, bu planları uygulayabilmek için Bölge Kurullarının onayından geçirmekle yükümlüydüler. Bu yapı, köklü değişikliklerin yürürlüğe girdiği 2000'li yıllara kadar geçerliliğini korudu.

Ana çizgileriyle özetlenen dünya koruma tarihi, Türkiye'deki tarihi ve kültürel çevrenin korunması sürecine ilişkin değerli dersler içeriyor. 2000'li yıllara kadar Türkiye'de tarihi çevrenin korunmasına yönelik yaşananlar, koruma tarihimiz açısından pek de övünülecek bir gelişmeyi yansıtmıyor. Buna karşılık 2000 yılından sonrası, korumanın kaderinin bir ölçüde değişmeye başladığı bir dönem olarak kabul edilebilir. Bu dönemin en dikkat çeken özelliği, 1970'lerden başlayarak, akademisyen ve aydınların, giderek sivil toplum kuruluşlarının, ardından da yerel yönetimlerin koruma mücadelesinde daha aktif bir rol üstlenmeleridir. Aynı dönemde, çok sayıda eksikliklere ve boşluklara rağmen, yasal düzenlemelerde yapılan gerçekçi güncellemelerin de bu gelişmeye koşut geliştiği söylenebilir.

CAM MÜZESİ

TÜRKİYE'DE KORUMA VE 2000'Li YILLAR

Koruma ve kurumsallaşma girişimleri

2000'li yıllara doğru; köklü kurumsal değişikliklerin yanı sıra sivil kuruluşların kültür varlıklarına karşı ilgi ve bilinç uyandıran etkinlikleri, korumanın önünü açtı.

2000'li yıllar, Türkiye'nin koruma tarihinde köklü kurumsal değişikliklerin gerçekleştiği bir kavşak olarak nitelendirilebilir. Bu değişim ülke coğrafyasının uygarlıklar birikimiyle orantılı bir gelişme midir? Hiç kuşkusuz hayır…

Yine de çeşitli etkileşimlerin kesiştiği noktada, gerek merkezi yönetim kademelerinde, gerekse yerel yönetimler düzeyinde, "Nerede yanlış yaptık?" sorusunun zihinlerde şekillenmeye başladığı, "Zararın neresinden dönülse kârdır" uyanışının kıpırdandığı görülür.

Bu dönemde Kültür Bakanlığı, tüm kaynak ve uzman kadro kısıtlarına rağmen (2003 yılında Bakanlık bütçesi TC Bütçesi'nin yüzde 0.23'ü olarak gerçekleşmişti) kurumsal yapılanmasını tamamlamaya, korumanın önünü açacak yasal düzenlemeler için öncülük etmeye başladı.

Buna koşut olarak, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde gerçekleştirdiği yapısal değişiklikler doğrultusunda, yerel yönetimleri yapılandıran yasalarla, belediyelere ve il özel idarelerine yeni sorumluluk ve roller şekillendi. 5302 ve 5391 sayılı Özel İdare Yönetimi, 5216 ve 5393 sayılı Metropol Belediyeleri, 5390 sayılı Büyükşehir Belediyeleri yasaları ile merkezi idare bazı yetki ve sorumluluklarını yerele devrederken, koruma da yerel yönetimlerin sorumluluğu haline geliyordu.

Bir başka önemli gelişme, uzun yıllardır korumaya yönelik etkinlik gösteren sivil kuruluşların giderek güç kazanması, koruma politikalarına ilişkin yönlendirici ve denetleyici çalışmalar yapmaya, aynı zamanda yoğun yayın, toplantı ve başka etkinliklerle, kamuoyunda kültürel varlıklara karşı bir ilgi ve görece bir bilinçlenme yaratmaya başlamalarıydı. Birbirine koşut, birbirini karşılıklı etkileyen ve hızlandıran bu gelişmeler, koruma alanına sınırlı da olsa olumlu bir ortam hazırlayacaktı.[2]

[2] "Türkiye'de Koruma" başlıklı bölümde yararlanılan kaynak: Güçhan, N. Ş. , Kurul, E. "A history of the development of conservation measures in Turkey: from the mid 19th century until 2004", METU JFA, 2009, 2, s. 19-44.

Yasal düzenlemeler

Bugün hâlâ çok sayıda eksikler içerse de, uygulama aşamasında siyasal ve ekonomik tercihler karşısında çoğu zaman öncelik kazanamasa da, 2000'li yıllarda, en azından doğru ilkelerle hazırlanan birçok yasa ve yönetmelik, korumanın önünü açacaktı.

1983'te çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın gelişen koşullara göre yenilenmesi için ortam hazırdı. 27 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5226 sayılı yeni yasa, koruma alanı için yeni bir açılım olacaktı. Ondan iki hafta önce TBMM'e gelen 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Yasasının satır aralarında, 5226 sayılı yasanın temel kavramlarının ilk ayak sesleri duyuluyordu.

21 Temmuz 2004: 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu, Hazine, kamu idareleri ve yerel yönetimlere ait tescilli taşınmazların Bakanlıkça il özel idareleri ile belediyelere tahsisine izin verdi. Koruma uygulamalarında gelir vergisi stopajı indirimi, sigorta primi işveren payı indirimi, su bedeli indirimi, enerji desteği gibi kolaylıklar, yabancı uzman personel ve sanatçı çalıştırma izni getirdi. "Kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş alanlar", "koruma amaçlı imar planı", "çevre düzenleme projesi", "ören yeri", "yönetim alanı ve yönetim planı", "bağlantı noktası", "somut olmayan kültürel miras" gibi yeni kavramları tanımladı. Kültürel organizasyonların, kültürel mirası tanıtıcı yayınların, kültür varlıklarının bakımı, onarımı, yaşatılması, rölöve, restorasyon, restitüsyon projelerinin, kazıların, kültür envanterlerinin, somut olmayan kültürel mirasa yönelik etkinliklerin, kültür merkezlerinin gerçekleştirilmesinde yapılacak harcamaların yüzde 100'ünün vergiden muaf tutulmasını öngördü.

Yasanın hazırlanması aşamasında Bakanlık, koruma alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine kulak verdi. Yasa taslağının bazı maddelerinde yapılan değişikliklerin görüşüldüğü TBMM'nin 22. Dönem, 2. Yasama Yılının 14 Temmuz 2004 tarihli 115. Birleşiminin Dördüncü Oturumunda, yasanın kabulünden sonra teşekkür konuşması yapan dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Erkan Mumcu sözlerinin sonunda, "Bir yıllık müzakere sürecine emek veren bütün sivil toplum örgütlerine çok çok teşekkür ediyorum," derken, Meclis kürsüsünden ÇEKÜL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği'nin katkılarını dile getirecekti.[3]

27 Temmuz 2004: 5226 sayılı yasa ile, 1983 tarihli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası ve korumayla ilgili diğer bazı yasalarda önemli değişiklikler yapıldı, yenilikler getirildi.

- Koruma Amaçlı İmar Planı yeniden tanımlandı; yapımı için İller Bankası bütçesine belediyelere aktarılmak üzere ödenek konması ve il özel idarelerinin de bu konuda bütçelerinden ödenek ayırmaları kurala bağlandı.

- Büyükşehir belediyeleri, valilikler ve belediyeler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek

[3] http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b115m.htm

5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası; KUDEB yapılanması, Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım ve Katkı Payı, vergi bağışıklığı ve indirimler gibi yenilikler getirdi.

üzere uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları (KUDEB) kurulması öngörüldü. Basit onarım izinleri ve sit alanlarındaki tescilli taşınmaz dışındaki parsellerdeki izinler KUDEB'lere bırakılıyordu.

• Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idarelerine tescilli taşınmaz kültür varlıklarını kamulaştırma yetkisi verildi.

• Yapılanma yasağı getirilen sit alanlarındaki özel taşınmazların, belediye ve il özel idarelerine ait taşınmazlarla takas edilebilmesine ve yapılanma hakları kısıtlanmış tescilli taşınmaz kültür varlıklarının, yapılanmaya açık aktarım alanı olarak ayrılmış bölgelere aktarılabilmesine olanak tanındı.

• Belediye alanlarındaki kentsel sitler için taslak yönetim planları hazırlama ile denetleme kurullarının başkanlarını seçme görevi de belediyeye bırakıldı.

• Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanması ve Katkı Payı için, belediyelerin topladıkları emlak vergisinin yüzde 10'unun il özel idaresi tarafından açılan bir hesapta birikmesi ve bu kaynağın kültür varlıklarının korunması amacıyla kamulaştırma, projelendirme, planlama ve uygulamada kullanılması öngörüldü.

• Bakanlık, özel mülkiyette bulunan kültür varlıklarının bakımı ve onarımı için, bundan böyle ayni ve nakdi yardım yapacak, Toplu Konut İdaresi de verilen kredilerin en az yüzde 10'unu, tescilli taşınmaz kültür

varlıklarının bakım, onarım ve restorasyonu için kullandıracaktı.

• Tescilli kültür varlıkları veraset ve intikal vergisinden, tapu harcından ve projeleri katma değer vergisinden muaf tutuldu. Kültür varlıklarının rölöve, restorasyon, restitüsyon projeleri, sokak sağlıklaştırma, çevre düzenleme projeleri ve uygulamaları İhale Kanunu yerine Yapı Denetimi Hakkında Kanuna bağlı olacaktı.

• Tescilli kültür varlıklarının rölöve, restorasyon ve restitüsyon projeleri ve uygulamalarında restoratör mimar veya mimar bulundurulması zorunlu hale getirildi. I. grup taşınmaz kültür varlıklarındaki uygulamalarda kalem işleri, ahşap, demir, taş işleri ve restorasyon alanlarında uzman kişilerin çalıştırılması zorunlu kılındı ve uymayanlar için cezai şart getirildi.

• Sit ve koruma alanlarına izinsiz müdahaleler ve izinsiz inşaat ve onarımlarına verilecek cezalar artırıldı.

• Önceki yasalarda yer almayan "ören yeri" kavramı; ulusal ve uluslararası platformlarda eleştirilere konu olan "yönetim alanı ve yönetim planı" kavramları yasaya eklendi ve tanımlandı.

• Müze kurulları ve anıt eser kurulları yeniden düzenlendi.[4]

16 Temmuz 2004: 5228 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarına Yapılan Bağış, Yardım ve Harcamalara İlişkin Vergi Muafiyetine Dair Kanun (Sponsorluk Yasası); taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı, yaşatılmasına yönelik proje ve uygulamalar, kurtarma kazıları, bilimsel kazı çalışmaları ve yüzey araştırmaları, kültür envanterinin oluşturulması, kütüphane, müze, sanat galerisi ve kültür merkezi gibi kültürel etkinliklerin sergilendiği tesislerin yapımı, onarımı veya modernizasyonu çalışmalarına ilişkin harcamalar ile bu amaçla yapılan her türlü bağış ve yardımların yüzde 100'ünün gelir veya kurumlar vergisinden indirilmesini karar bağladı.

16 Haziran 2005: 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Varlıkların Korunması için Yenileme ve İşlevlendirme Yasası ile yerel yönetimlere, tarihi ve kültürel mirası korumak için kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri yapma, özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş koruma alanlarını yenileme alanı olarak tanımlama ve planlama yapma olanağı getirdi.

Söz konusu yasalar, yerel yönetimlere kültürel mirasın korunmasına yönelik yeni sorumluluklar ve yetkiler getiriyordu. Bundan böyle belediyeler sorumlu oldukları sınırlar içindeki kültürel ve doğal varlıkların korunması ve onarılmasından yükümlü olacaklardı. Bu bir bakıma, doğa ve kültür hazinesi bir coğrafyada korumanın, merkezden yönetilmesinin olanaksızlığını da kabul etmek anlamına gelmekteydi. Bakanlık korumaya yönelik yetkilerini, doğal ve kültürel mirasın gerçek sahipleri olan yerelin temsilcisi belediyelerle paylaşma yoluna gidiyordu.

Ancak, yerel yönetimler korumanın gereklerini yerine getirmeye ne kadar

[4] www.tarihikentlerbirligi.org/doc/dervis_parlak.doc

Kültür öncelikli politikalar geliştirmeyen, yerel dinamikleri gözardı eden merkezi erkin dayatmacı ve kısıtlayıcı önlemleri, koruma bilincini geliştiremedi.

hazırlıklıydılar? Seçim dönemlerinin sınırlı süresi içinde, kentlerinin doğal ve kültürel varlıklarına öncelik verecek anlayış ve değerler sistemine ne kadar sahiptiler? "Yeninin önünü tıkayan eski"yi koruma iradesini göstermek için gereken bilgi, bilinç ve birikim yerel yönetimlerde ne düzeyde idi? Geleneksel mahalle dokularını yüksek katlı beton yapılara, arasta ve hanlarını AVM'lere karşı nasıl koruyacaklar, harap anıtları ve uzak uygarlıkların kalıntılarını korumak için bütçelerinden ayıracakları kaynakların hesabını hangi gerekçelere dayandıracaklardı? Kısa dönemli siyasal ve günübirlik yarar sağlama güdüsüne, rant beklentisi içerisindeki güç odaklarının baskısına direnecek donanımı nasıl kazanacaklardı? Yasa koyucular, başkentin merkezi yönetim odakları bu soruların cevaplarıyla ne kadar ilgiliydiler?

Koruma ve sivil kuruluşlar

Türkiye'de uzun yıllar merkezden yönetilen koruma politikaları (varlığından ne kadar söz edilebilirse), başından beri kültürel miras ve korumanın halkla bağlantısını göz ardı etti. Tüm kaynaklarını ekonomik kalkınma için seferber eden devlet politikaları, gelişmenin kültürel boyutunu görmezden geldi ve korumaya çekingen yaklaştı. Zaman zaman alevlenen koruma çabaları, merkezi erkin yasaklayıcı, kısıtlayıcı ve tepeden inmeci tedbirleriyle uygulanmaya çalışıldı ve çoğunlukla da halkın tepkisiyle karşılaştı. Korumanın, tarihi ve kültürel değeri olan bir yapının ya da kentsel dokunun çürüyüp bozulmasını engellemekten öte, o mekânda doğmuş, büyümüş ve yaşamakta olan insanlarla birlikte gerçekleştiği zaman anlamlı ve başarılı olduğu üzerinde durulmadı.

Korumacılığın, kurumsal yapılanmaların ve yasal düzenlemelerin ötesinde, toplumun kültürel varlıklara verdiği anlamla yakından ilintili olduğu artık bilinen bir gerçek. Toplumsal yarar gözetmeyen ve toplumun çeşitli kesimlerini sürece dahil etmeyen korumacılığın başarıya ulaşmasının beklenemeyeceği anlaşıldı. Bu açıdan bakıldığında korumacılık sivil toplumun ayrılmaz bir öğesi. 2000'li yıllarda hız kazanan koruma çalışmalarını değerlendirebilmek için biraz daha gerilere gitmek, bu gelişmeyi hazırlayan oluşumlara ve yarattıkları birikime bakmak doğru olur.

Toplumsal yarar gözetmeyen ve toplumun çeşitli kesimlerini sürece dahil etmeyen korumacılık başarılı olamadı.

Türkiye'de koruma alanında etkinlik gösteren ve tarihi çevreye toplum ve kamu yararı adına sahip çıkması gereken sivil kuruluşlar (sayılarının pek de çok

olduğu söylenemez), ülkedeki sivil toplum geleneğinin sorunlu durumuyla da bağlantılı olarak, daha çok seçkinci bir çizgi izledi. 1908'de kurulan Osmanlı Mühendisler ve Mimarlar Birliği ilk örneklerden sayılabilir. 1970'li yıllarda kültürel mirasa sahip çıkan Mimarlar Odası, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği, Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği'ni 1990'lardan sonra Türk Tarih Vakfı ve ÇEKÜL Vakfı izledi. 2000'li yıllarda Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMID) gibi kuruluşların adı duyuldu. Her ne kadar birer sivil toplum kuruluşu sayılamasalar da, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve bakanlık desteğiyle 1976'da kurulan TAÇ Vakfı da bu alanda sınırlı etkinlik gösteren sivil kuruluşlar arasında yer alıyordu. Ayrıca yöresel kültürü korumayı görev edinmiş küçüklü büyüklü yerel STK'dan da söz edilebilir. Türkiye'nin tarihi ve kültürel mirasını koruma doğrultusunda, süreklilik içinde etkinlik göstermiş sivil kuruluşlar arasında öne çıkan isimler özellikle ÇEKÜL Vakfı, Mimarlar Odası ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir belediyeler birliği olmakla birlikte sivil girişimlerle stratejik ortaklığı sayesinde farklı bir konumu olan Tarihi Kentler Birliği oldu. Ancak bu kuruluşların ardında, 1970'li yıllardan başlayarak gelişen ve örgütlenmeye doğru evrilen girişimlerin hakkını vermek, Türkiye'de koruma tarihi açısından önemli bir saptama olacaktır.

Korumanın başkenti Safranbolu

1970'li yıllarda Türkiye'nin bilim, kültür ve sanat çevrelerinde, tarihi mimarlık mirasının korunmasına yönelik giderek artan bir duyarlılık gözlenir. Ancak uygulama alanı bulamayan, daha çok akademik ve entelektüel bir özlemdir bu. 1972 yılı, UNESCO'nun "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi"ni kabul etmesi, yine aynı yıl Avrupa Konseyi'nin 1975 yılını "Avrupa Mimarlık Mirası Yılı" ilan etmesi ve bu kampanyanın Türk hükümeti tarafından da benimsenmesi, bu çevrelerde de yankı bulur. 1973'te İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi bünyesinde Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü (MTRE) kurulur. MTRE 9 Nisan 1975'te, "Avrupa Mimarlık Mirası Yılı" dolayısıyla Mimarlar Odası İstanbul Şubesi ile ortak, "Mimar Sinan ve Tarihi Çevre Koruması" başlıklı bir seminer düzenler. O yıllarda, üniversitedeki görevinden ayrılarak Karabük Demir Çelik İşletmeleri'nde çalışmaya başlayan yüksek mimar Yavuz İnce'nin, bu seminerde yaptığı "Kentlerin Tarihsel Dokusunun Korunmasında Yerel Örgütlerin Kurulması ve Safranbolu Örneği" başlıklı bildirisi, MTRE akademisyenlerinin öğrencilik yıllarından beri tanıdıkları Safranbolu'yu bir kez daha gündeme getirecektir.

Öte yandan 1974 yılında, neredeyse el değmemiş sivil mimarlık örnekleriyle bezeli benzersiz tarihi dokusu ve folklorik zenginliği ile bir 19. yüzyıl Osmanlı yerleşmesinin tüm izlerini koruyan Safranbolu'da, kendini kentini korumaya adamış bir belediye

1970'li yıllarda koruma alanında dış dünyadaki hareketlilik Türk aydın çevrelerini etkisi altına alacaktı.

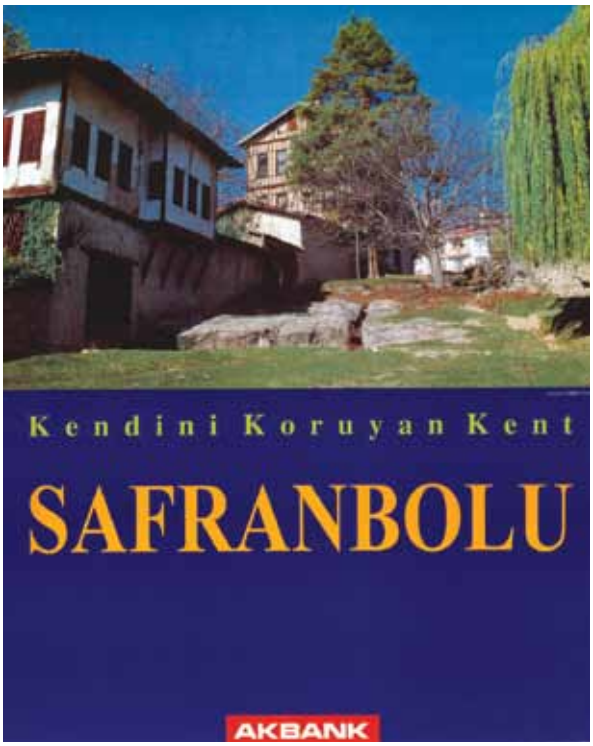

1975: Safranbolu halkı kentine ve kültürüne sahip çıktı, yüzlerce yıllık değerlerini korumak için aydınlarla el ele verdi.

başkanı, Kızıltan Ulukavak göreve gelir. 1975 yılının Mart ayında, kentin tarihi dokusunu yaşatmak için ilk kamulaştırmalara başlayan Safranbolu Belediyesi, korumaya yönelik ilk adımı atar. Safranbolu Meclisi, Haziran 1975'te İmar Yönetmeliğine korumacı bir madde eklenmesini oybirliği ile kabul ederek koruma konusundaki kararlılığını ortaya koyar. O günlerde İmar İskan Bakanlığı İmar Planlama Müdürü, onayına sunulan yönetmelik değişikliğini elinin tersiyle iterek, Başkan Ulukavak'a şöyle diyecektir: "Eskiye rağbet olsaydı, bit pazarına nur yağardı."

Ne var ki İTÜ Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü (MTRE)'nün, Prof. Dr. Doğan Kuban, Prof. Dr. Nezih Eldem, Prof. Dr. Kemali Söylemezoğlu, Prof. Dr. Muzaffer Sudalı ve Doç Dr. Metin Sözen'den oluşan yönetim kurulu hiç de böyle düşünmeyecektir. Özelikle de belediyenin kentle ilgili duyarlılığı ve kentin bir bütün olarak korunması için gösterdiği çaba MTRE'yi harekete geçirir. İTÜ Mimarlık Fakültesi ve Safranbolu işbirliği ile 30 Ağustos-5 Eylül 1975 tarihlerinde Safranbolu'da, Metin Sözen'in eşgüdümünde yapılan bir organizasyonla "Safranbolu Mimarlık Değerleri ve Folkloru Haftası" düzenlenir. Etkinliğe büyük kentlerin bilim, sanat, kültür çevreleri ile üst düzey bürokratlardan oluşan 200 konuk katılır ve Safranbolular tarafından evlerde ağırlanır.

Kültür çevrelerinde büyük yankı uyandıran etkinlik günlerce ulusal basında ve dönemin tek TV kanalı TRT'de yer bulur;

kamuoyunun dikkati Safranbolu'ya çevrilir. MTRE kente sahip çıkar: Bünyesinde bir Safranbolu Komitesi oluşturur, arastanın rölöve ve projelerini hazırlar, seminer bildirilerini yayınlar, fotoğraf sergisi, belgesel film hazırlıklarına girişir, Heykeltıraşlar Derneği'nin, TRT Halk Musikisi Müdürlüğü'nün, Turizm Bakanlığı'nın, Kültür Müsteşarlığı'nın, İller Bankası'nın katkılarını harekete geçirir. Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)'na yapılan başvuru sonucunda Ekim 1976'da Safranbolu'nun bütünü ile korunması için kentsel sit alanı ilan edilmesi sağlanır. Türkiye'nin ilk "koruma amaçlı imar planı" İTÜ Mimarlık Fakültesi tarafından Safranbolu için hazırlanır. Safranbolu Haftaları 1976 ve 1977 yıllarında da tekrarlanır. 1976'da Çelik Gülersoy başkanlığındaki Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından satın alınan Asmazlar Konağı restore edilerek otele dönüştürülür. 1977'de Süha Arın tarafından yapılan "Safranbolu'da Zaman" belgeseli büyük ses getirir. Yine 1977'de Türkiye'de ilk kez GEEAYK yerel örgütü yasal bir birim olarak Safranbolu'da oluşturulur ve bu dönemde 100 kadar onarım ve sağlıklaştırma yapılır. Artık Kültür Bakanlığı da Safranbolu'yu benimsemiştir.

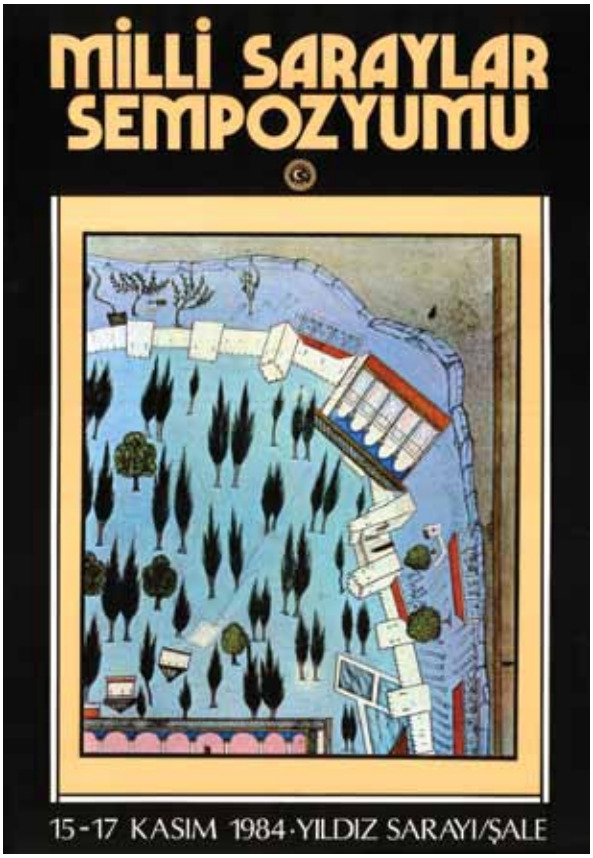
Hepsinden de önemlisi, Safranbolu halkı kentine ve kültürüne sahip çıkmanın önemini derinden hissetmiş, yüzlerce yıllık değerlerini korumak için uzmanlar ve aydınlarla el ele vermiştir. 1992 yılına gelindiğinde Kültür Bakanlığı, Metin Sözen'in gayretleriyle ilk defa onarımlar için ihale açar. O yıllarda Safranbolu'da sivil mimariye ilk iskele kuran, Prof. Dr. Metin Sözen ve arkadaşları tarafından kurulmuş olan ÇEKÜL Vakfı ve onun Başkan Yardımcısı mimar Mithat Kırayoğlu olacaktır. Bir ay gibi çok kısa sürede 32 evden oluşan bir sokağın cephe sağlıklaştırması yapılır. Arasta Arkası Sokak, Hükümet Sokak ve Mescit Sokak ve onları birbirine bağlayan Kazdağlı Camisi Meydanı için proje hazırlanır. Hükümet Sokak aksındaki eski Hükümet Konağı'nın projeleri ve ihalesinin yapılmasına önayak olunur. Sonuçta, 1975'te yerel yönetim, üniversite, aydınlar, uzmanlar ve yerel halkın işbirliği ile Safranbolu'da tutuşturulan koruma ateşi, kenti 1994 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne taşıyacaktır.[5]

[5] *Türkiye'de Mimarlık Değerlerinin Korunmasında İlk Adımlar: Safranbolu, 1975-1980*, der. Aytekin Kuş, Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet Birliği Yayını, No. 13, 2003.htm

Tarih İçinde Bursa ’85

1984 Milli Saraylar Sempozyumu: TBMM Başkanlığı, düşünür, bilim adamı ve sanatçılar, kültür mirasını korumak ve yaşatmak için ortak harekette birleşti.

1975 yılı bütün dünyada koruma ve yaşatma bilincinin ilk defa kuramsal düzeyde ortaya atıldığı, “ortak miras” kavramının ilk kez dillendirildiği yıldır. Birçok konuyu geriden izleyen Türkiye, İTÜ’de filizlenen bir çekirdek örgütlenmeyle, o yıl bütün dünyayla paralel bir girişimde bulunmuş, bu gelişmenin Türkiye’de ilk deney alanı da Safranbolu olmuştur. O dönemde öğrenci kimliğiyle bu hareketin içinde yer alanlar, bugün o günlerin sloganını çok net hatırlıyor: “Geçmişimiz için bir gelecek”.

İzleyen yıllarda Prof. Dr. Metin Sözen TBMM Başkanlığı’nın sorumluluğunda bulunan Milli Saraylar’da görev üstlendi ve koruma gönüllüsü genç arkadaşlarını Milli Saraylar’da topladı. 1984 yılı Kasım ayında İstanbul’da, TBMM Başkanlığınca düzenlenen “Milli Saraylar Sempozyumu”, dönemin kültür mirasının korunmasıyla ilgili düşünür, bilim adamı ve sanatçıları bir araya getirmiş, yoğun bir düşünce alışverişine ve ortak hareket etme kararlılığına neden olmuştu. O sıralarda, Bursa’nın kentsel sorunlarına çözüm arayışı içinde olan yerel yöneticileri, Milli Saraylar Sempozyumu’na katıldılar ve hemen ardından “Tarih İçinde Bursa’85 Haftası” ile ilgili tarihsel kararı aldılar.

Safranbolu, yanı başında kurulan sanayi kenti Karabük’ün gölgesinde kalmış, ancak bu sayede bozulmaktan kurtulmuş, küçük ölçekli bir yerleşmeydi. Bursa’da ise, Metin Sözen’in deyimiyle “sanayi gelip kentin üzerine oturmuş, verimli toprakları yitirilmiş, kentin içi parçalanmıştı”.

1985 yılında, tarihsel mirasın ve doğal çevrenin korunması sorunlarıyla karşı karşıya kalan kentler arasında çok özel ve önemli bir yeri olan Bursa, bu sorunlar karşısında akılcı, gerçekçi ve çağdaş çözümler üretme yönünde ilk ve en önemli adımı atan kent oldu. "Tarih İçinde Bursa '85 Haftası", yaşandığı dönemde basına, televizyona ve başta Bursa olmak üzere kamuoyunun büyük bir kesimine çok canlı bir biçimde yansıdı; üstünde sayfalarca yazı yazıldı, konuşuldu. Safranbolu Haftalarında bir araya gelen grup ağırlıklı olarak aydınlardan oluşurken, Bursa toplantısında her kesimden insan bir araya geldi.

TBMM Başkanlığı önderliğinde, sempozyum çerçevesinde buluşan uzmanlardan oluşan bir çalışma grubunun katkıları ile gerçekleşen organizasyonda; bir hafta boyunca, "Yaşadığımız ve Özlediğimiz Bursa" başlıklı ilk ve orta dereceli okullar resim yarışması, "Bursa'da Zaman" fotoğraf yarışması, "Bursa Resimleri" suluboya resim sergisi, "Bursalı Karagöz" gösterisi, Türk müziği konseri, "Anadolu'da Yaşam ve Mimarlık" ODTÜ fotogrametri çalışmaları, Süha Arın belgesel film gösterisi, "Bursa Mezar Taşları Müzesi" açılışı, "Tarih İçinde Bursa '85 Sempozyumu" ve "Bursa 2000" Fikir Projeleri Yarışmasından oluşan çok yoğun bir program uygulandı.

"Tarihi Kentte Gelecek İçin Yaşama Çevreleri – Bursa 2000" fikir proje yarışması, Bursa Belediyesi'nin, "kentin doğal ve tarihi

1985: Sanayinin tokadını yiyen, kentsel bütünlüğünü yitiren Bursa, doğal ve tarihi mirasını çağdaş değerlerle buluşturma girişimini başlattı.

değerlerini, güncel gerçeklerini, ekonomik potansiyelini ve gelecekteki gelişmesini sağlıklı, uyumlu ve bir bütün içinde buluşturmaya yönelik bir program uygulama kararlılığını" vurguluyor, "hızlanan kentsel bozulma ve yıkım sürecinin durdurulması ve tarihi mimari mirasa yeniden sahip çıkılmasına yönelik uygulamalara yenilerini kazandırmak, çağdaş yapılaşma bölgeleriyle tarihi kent dokusundan oluşan ikili yapıya yeni mekânsal çözümler arama"yı amaçlıyordu.

Türkiye'de sorunların gerçek sahibi yerel yöneticiler tarafından bu kapsamda düzenlenmiş ilk bilimsel toplantı olan sempozyum 17-18 Mayıs günlerinde gerçekleştirildi. Bursa'nın çağrısı, ülke ölçüsünde bilim, sanat ve düşünce adamlarını olduğu kadar, kamu kuruluşlarından üniversitelere, basından, TRT'den, bağımsız araştırmacı ve belediye başkanlarına kadar geniş bir yelpazede büyük bir ilgiyle karşılandı. "Tarih İçinde Bursa '85 Haftası"nın ilk ve doğrudan etkileri kentte sürdürülen şehircilik, düzenleme ve koruma çalışmalarında görüldü. Bursa 1988 yılında çok önemli, iki büyük uluslararası ödül aldı: "Avrupa Konseyi Şeref Bayrağı" ve "Europa Nostra Çevre Düzenleme Ödülü". Yine aynı yılın sonlarında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türkiye'nin tarihsel kültürel mirasını korumak ve yeni uygulamalara zemin hazırlamak üzere başlattığı "Bizim Şehrimiz" kampanyasında Bursa örnek kent ilan edildi.[6]

Safranbolu ve Bursa deneyimleri, bu çalışmalarda yer alan koruma gönüllüleri için bir anlamda 'başarabiliriz' duygusunun tescillenmesi anlamına geliyordu. Özellikle 1985'teki Bursa buluşmasının ardından artık sıranın örgütlenmeye geldiği inancı pekişti. Öğrencilik yıllarından beri Anadolu'nun taşını toprağını karış karış gezerek, bu benzersiz coğrafyanın barındırdığı doğal ve kültürel zenginliğin ardına düşen Metin Sözen, yarım yüzyıl boyunca, durmadan dinlenmeden sürdüreceği koruma serüveninin ilk somut sonuçlarını Batı Karadeniz'in küçük Safranbolu kasabasında almıştı. Ardından gelen Milli Saraylar Sempozyumu ve "Tarih İçinde Bursa '85 Haftası", korumaya inanan insan kaynağını bir araya getirmiş, kültür öncelikli bir örgütlenmeye doğru ilk adımları oluşturmuştu.

1988-1994 yılları arasında, Prof. Dr. Ataman Demir, Prof. Dr. Mustafa Cezar, Prof. Dr. İlgi Yüce Aşkun ve Dr. Bedri Yalman'dan oluşan Bursa Bölge Koruma Kurulu'nun başkanlığını üstlendiği dönem ise Metin Sözen için, değerli derslerle dolu bir alan çalışması oldu. "Yıkan, yağmalayan belediye"lere karşı amansız bir mücadele başlatırken Sözen, yerel yöneticileri de karar sürecine dahil eden, katılıma dayalı bir çalışma anlayışını benimseyecekti. Kurul toplantılarına ilgili kurumların temsilcileri ve raportörler de katılır, açık bir tartışma ortamında herkes görüşlerini dile getirir, daha sonra kurul üyelerinin değerlendirmelerini ve gerekçelerini dinler, oybirliği ile verilen kararların oluşturulma sürecine tanık olurlardı. Tüm kararların

[6] *Tarih İçinde Bursa*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, 1989.

1988: Koruma Kurulu'ndaki katılımcı anlayıştan yerel yöneticilerin koruma bilincine uzanan deneyimler…

1990: ÇEKÜL Vakfı kuruldu; doğal ve kültürel mirası koruma ve yaşatma bilinci kentten kente yayılmaya başladı.

yerel sorumlularla yüz yüze tartışıldığı bu iletişim ortamını Metin Sözen, bir eğitim fırsatı olarak değerlendirecekti. Eğitimin; alanda, uygulamanın içinde gerçekleştiği takdirde, tabandan yukarıya doğru gelişen bir koruma politikasının oluşturulabileceğini olan inancı pekişecekti. Bursa, Balıkesir, Bilecik, Kocaeli, Sakarya ile daha sonra eklenen Kütahya, Bolu ve Çanakkale illerini kapsayan bölgenin belediye başkanları, daha önce akıllarından geçmeyen bir yaklaşımla karşılaşacak, kentlerine farklı bakmayı öğreneceklerdi. Bu deneyim, Metin Sözen'in daha sonraki yıllarda Tarihi Kentler Birliği'ni kurarken yararlandığı insan kaynağını ve yöntemi hazırladı. Yıllar boyu yıkıcılıkla suçlanan belediye başkanlarının, doğrular gösterildiğinde korumaya hiç de uzak kalamayacaklarının ipuçlarını verdi.

1975 ile 1990 yılları arasında yaşananlar, kültürel miras hareketinin baş savunucusu, bir anlamda havarisi Prof. Dr. Metin Sözen ve çalışma arkadaşlarının, 1990 yılında ÇEKÜL Vakfı'nı kurmalarının yolunu açtı. Safranbolu'da tutuşturulan ateş aleve dönüşerek, Bursa'ya, Kütahya'ya, Milas'a, Muğla'ya, Amasya'ya, Kastamonu'ya ve daha birçok büyüklü küçüklü kente yayıldı. ÇEKÜL'ün 1998 yılında başlattığı "7 Bölge 7 Kent" projesi, Türkiye'nin yedi bölgesinden seçilen tarihi kentlerde, "elle tutulur, gözle görülür" örnekler ortaya koydu. Somut örneklerin özendirici etkisiyle çalışmalar, "Kendini Koruyan Kentler" adı altında Anadolu'da özgün kimliğini koruyabilmiş çok sayıda kentine ulaştı.

Mimarlar Odası

1954'ten beri yağmalanan, kimliğini yitiren kent mekânlarının savunucusu, imar suçlarının baş takipçisi Mimarlar Odası'nın koruma tarihinde seçkin bir yeri var.

Kentsel çevrenin çağdaş ilkelerle, kimliğine uygun bir anlayışla tasarlanmasına ve imar suçlarıyla mücadele konularına öncülük eden Mimarlar Odası'nın da Türkiye'nin koruma tarihinde seçkin bir yeri var. 1954 yılında kurulan Mimarlar Odası, özellikle 1980'li yıllardan sonra önce üç büyük kentteki şubeleri, bugün ise 23 il şubesi, 82 kent temsilciliği ve 61 kentteki oda temsilcisi ile, kendisine yasalarla verilen görevleri toplumsal sorumluluk açısından en geniş biçimde yorumlamış ve toplumsal gelişmeler içinde etkin bir konum kazanmıştır.

Özellikle Oktay Ekinci'nin, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Başkanlığını iki dönem yürüttüğü 1992-1996 yılları ile Mimarlar Odası Genel Başkanlığı yaptığı 1998-2000 ve 2000-2002 dönemlerinde Mimarlar Odası; yağmalanan, kimliğini yitiren kent mekânlarının savunuculuğunu üstlenmiş, kentlerde birbirini izleyen yanlışlara kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla çeşitli kampanyalar, yayınlar ve etkinliklerle, koruyarak yaşatmanın ve tarihi birikime saygının sözcülüğünü yapmıştı. Ulaşım, altyapı, kentsel yenileme, koruma, yeni yapılaşma ve imar planları gibi uygulamaları kamu yararı açısından değerlendiren kamuoyuna yönelik kampanyaların yanı sıra, imar suçları ve kent topraklarının yağmalanmasına, kentlerde planlama anlayışından yoksun, insanı, yereli, kültürü yok sayan, ayrıcalıklı imar haklarıyla donatılmış kentsel projelere, doğanın tahrip edilmesine, kentsel çevrenin kimliksizleştirilmesine, kültürel mirasa karşı duyarsızlığa karşı etkin mücadelesi ile dikkat çekmiştir.

Mimarlar Odası'nın, Türkiye'nin her yerinde kentsel sorunlara karşı mimarlık ilkeleri ışığında ve toplumsal çıkarı gözeten çalışmaları doğrultusunda, yerel yöneticiler ve sivil toplum örgütleri ile yaptığı işbirliği ve kültürel mirasın korunmasına yönelik çabaları, koruma kültürünün geliştirilmesi açısından koruma tarihimize önemli bir katkı olmuştur.

Yeni bir oluşumda kesişen yollar

Safranbolu ve Bursa deneyimleri, ÇEKÜL'ün "Kendini Koruyan Kentler" projesiyle kazandığı yerel destekler ve zengin birikim, Mimarlar Odası'nın yerel mimarlar ve kent aydınlarıyla yaklaşık 40 ili kapsayan yaygınlığı, 2000 yılına yaklaşırken tarihi, kültürel miras ve korumacılığa yönelik uygun zeminin ve gerekli kadroların hazırlanmasını sağlamıştı.

Tam da 2000 yılında dönemin İçişleri Bakanı Saadettin Tantan'ın isteğiyle yapılan bir araştırmanın ortaya koyduğu, "geleneksel kent dokularının ve yaşamının ağırlıkta olduğu yerleşimlerde suç oranının çok düşük olduğu"na ilişkin bulgu, Tantan'ın dikkatini suçun sosyal arkaplanı ile tarih bilinci arasındaki ilişkiye yönlendirmiş ve ÇEKÜL ile yollarının kesişmesine neden olmuştu. 3 Haziran 2000'de İçişleri Bakanlığı, Kastamonu Valiliği, ÇEKÜL Vakfı, Mimarlar Odası ile Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği tarafından Kastamonu'da "Kültürel Değerlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü ve Sorumluluğu" konulu bir sempozyum düzenlendi. Sempozyuma İçişleri Bakanı Saadettin Tantan, Mahalli İdareler Genel Müdürü, 9 il valisi ve bazı belediye başkanları ile sivil toplum örgütlerinin temsilcileri katıldı. Sempozyum sonucunda yayınlanan Kastamonu Bildirgesi'nde, tarihi ve kültürel mirası yaşatmaya yönelik çabaların, bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasının yanı sıra yurttaşlık bilincinin gelişmesi ve toplumsal aydınlanmanın güçlenmesi açısından da büyük önem taşıdığı; korumacılığın değişimin engeli değil, esin kaynağı ve ön koşulu olduğu; geleceğe dönük tüm stratejilerin tarih içindeki değişimin bellek değerlerini korumaya öncelik vermesi gerektiği vurgulanıyordu. Sempozyumun en önemli çıktılarından birinin de, valilerin tek görevlerinin "asayiş" olmadığı, bu görevin toplumsal bilinçle desteklenerek yerine getirilebilmesi için "kentin kimlik ve yaşam değerlerinin korunmasının" giderek öncelik

Haziran 2000: Üst düzey bürokratlar, yerel yöneticiler ve sivil kuruluşlar Kastamonu'dan, korumacılığın değişimin engeli değil, esin kaynağı ve ön koşulu olduğunu kamuoyuna duyurdu.

kazandığı gerçeği, "ilk kez" dile getiriliyor olması idi.

İçişleri Bakanlığı, tüm valiliklere gönderdiği 14.6.2000 tarih ve 80646 sayılı genelge ile Kastamonu Bildirgesi'nde yer alan konuların değerlendirilerek gerekli duyarlılığın gösterilmesini istedi.[7] Böylelikle artık koruma mülki idarenin de gündemine giriyor, valiler de korumanın tarafları arasına katılıyordu.

Avrupa Konseyi "Avrupa, Bir Ortak Miras" kampanyasını başlattı; Türkiye Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nden bir davet aldı.

1975'ten 2000'e, çeyrek yüzyıl boyunca adım adım hedefe yürüyen koruma bilinci, yeni bir evreye giriyordu.

Aynı dönemde yurtdışında koşut bir gelişme gerçekleşti. Avrupa Konseyi, 11 Eylül 1999 günü Bükreş'te yapılan bir törenle, 47 Avrupa ülkesinde Eylül 1999-Eylül 2000 tarihleri arasında "Avrupa, Bir Ortak Miras" kampanyası başlattı. Kampanya, karşılıklı saygı ve anlayışa, diyaloga, demokrasi ve barışa dayalı bir Avrupa oluşturma hedefine yönelik, kültürel miras bilincinin yükseltilmesi ve kültürel çeşitliliğe saygı çerçevesinde, ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesi amacını taşımaktaydı. Türkiye, eşgüdümü üstlenen Kültür Bakanlığı'nın önderliğinde, kamu ve yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve özel girişimcilerle birlikte çok sayıda ulusal projeyle kampanyanın içinde yer aldı. Projelerden biri de, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin yürütücülüğünü üstlendiği ve "tarihi kentler arasında kültürel miras alanında işbirliğinin geliştirilmesini öngören Türkiye Tarihi Kentler Birliği'nin kurulması" idi.

7-8 Ekim 1999'da Strasbourg kentinde yapılan Avrupa Tarihi Kentler Birliği kuruluş toplantısına Türkiye de davet edildi. Kültür Bakanlığı'nın isteği üzerine Bursa Büyükşehir

[7] Yeter, Enis (2008). *Kentsel Gelişme ve Kültür Değerleri,* Tarihi Kentler Birliği Yayını

Belediyesi'nin katıldığı toplantıda "üye ülkelerin de kendi Tarihi Kentler Birliklerini kurmaları kararı" alındı. Heyette yer alan Bursa Büyükşehir Belediyesi Danışmanı ve ÇEKÜL Başkan Yardımcısı Mithat Kırayoğlu Türkiye'ye dönüşünde, Avrupa'da oluşturulan bu örgütlenme içinde yer alınmasının gerekliliğini koruma çevreleriyle paylaşacaktı. Türkiye Tarihi Kentler Birliği'nin kurulmasına ilişkin karar bu bağlamda oluştu. 1985 yılından beri koruma geleneğini sahiplenmiş öncü kent Bursa'da, Büyükşehir Belediyesi'nin ev sahipliği ve önderliğinde Tarihi Kentler Birliği'nin ilk kuruluş hazırlıklarına başlandı.

Tarihi Kentler Birliği bir anlamda çok hazır bir yapının üzerine gelmişti. Birliğin rotasının hem fikri hem fiziki temelleri, 1975'ten başlayan ve 1990-2000 yılları arasında yoğunlaşan bir süreçte hazırlanmıştı. ÇEKÜL Vakfı ve Mimarlar Odası öncülüğünde yıllardır sürdürülen "doğa, tarih ve kültür varlıklarının korunması ve yeni işlevlerle yaşatılması" çalışmalarıyla ortam olgunlaşmış, Kastamonu Sempozyumu mülki idare ve yerel yönetimlerin bu doğrultudaki çalışmalarda rol alma kararlılığını dile getirmiş, Avrupa Konseyi kampanyası ve Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluşu, süreci hızlandırmıştı.

Tarihi Kentler Birliği kuruluyor

Türkiye'nin tarihi dokusu ve geçmişiyle özellik taşıyan kentlerinin belediye başkanları, 22 Temmuz 2000'de Bursa'da yapılan kuruluş toplantısına davet edildiler. İçişleri Bakanı Saadettin Tantan'ın da katıldığı ve tüm belediyelere, "Öncelikli göreviniz kentinizdeki tarihsel dokunun ve kültürel mirasın korunmasını sağlamaktır" mesajı veren bir konuşma yaptığı toplantıda Birlik Tüzüğü kabul edildi ve "Tarihi Kentler Birliği Kuruluş Bildirgesi" imzalandı; kuruluş dönemi başkanlığına Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Erdoğan Bilenser getirildi.

İçişleri Bakanlığı'nın girişimleri sonucunda, Bakanlar Kurulu'nun 16 Ağustos 2000 tarih ve 2000/1203 sayılı kararıyla hükümet onayı alındı. Kararın 28 Eylül 2000 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmasının hemen ardından 20 Kasım 2000'de, tüzük gereğince Belediye Meclis kararlarını almış ve temsilcilerini belirlemiş olan belediyelerin katılımıyla Bursa'da TKB genel kurulu toplandı. Tarihi Kentler Birliği, kuruluşunu 52 üyeyle resmen tamamlamış oldu. 2001 Nisan ayında Nevşehir'de yapılan toplantıda, Başkan Erdoğan Bilenser, toplantıya katılan Avrupa Tarihi Kentler Birliği Genel Sekreteri Brian Smith'e Türkiye'nin üyelik başvurusunu sundu ve Tarihi Kentler Birliği, Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin 12. üyesi oldu.

Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluşunda, toplumun çeşitli kesimlerini temsil eden kişi ve kuruluşların katkıları bir kez daha anılmalıdır. Hazırlık sürecinden başlayarak her aşamada oluşumu yönlendiren ÇEKÜL

52 belediye başkanı 2000 yılı Temmuz ayında Bursa'da tarihi bir karar aldı.

Başta sivil kuruluşlar, bakanlıklar, deneyimli bürokratlar, bilim ve kültür insanları Tarihi Kentler Birliği'ni var etmek için güçbirliği yaptı.

Vakfı ile Kültür Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Mimarlar Odası'nın ardından Dışişleri, Orman ve Milli Eğitim Bakanlıkları ile UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği ve Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği de TKB'nin yanında yer aldı. Birliğin bir anlamda banisi olan Metin Sözen ile birlikte, dönemin Kültür Bakanlığı Müsteşarı Fikret N. Üçcan, Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Erdoğan Bilenser, ÇEKÜL Başkan Yardımcısı Mithat Kırayoğlu, ÇEKÜL Yönetim Kurulu üyesi Hasan Özgen, Mimarlar Odası Başkanı Oktay Ekinci, İçişleri Mahalli İdareler Genel Müdürü Zeki Şanal, Genel Müdür Yardımcısı Kayhan Kavas, Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği başkanı Fikret Toksöz, her dönem ve aşamada Tarihi Kentler Birliği'ni var etmek için gönüllü emek koyan kişilerden sadece birkaçı. Oluşturulan Danışma Kurulu'nda yer alan ve ilk günden itibaren katkı sunan seçkin bilim insanları Ruşen Keleş, Cevat Geray, Ülkü Azrak, Zekai Görgülü, Haluk Abbasoğlu, deneyimli bürokratlar ve hukukçu Derviş Parlak gibi uzmanların da birliğin bugünlere gelmesinde çok önemli payları var. Adları saymakla bitirilemeyecek gönüllüler ordusu, bireysel ve kurumsal katkılarla birliği desteklediler.

Kuruluşun ardından Tarihi Kentler Birliği zaman yitirmeden amaç ve hedeflerini gerçekleştirecek etkinlikleri hayata geçirmeye başladı. 2000 yılından sonra gerçekleşen yasal düzenlemelerde aktif bir rol üstlenerek olumlu sonuçlar alınmasını sağladı. Tarihi ve kültürel varlıkların onarımına yönelik kaynak yaratılması, yerel yönetimlerin ihtiyaç duyduğu plan ve proje kurulları olan KUDEB'lerin oluşturulmasına yönelik büyük kazanımlara önayak oldu. Yasaların hazırlık aşamasında Kültür Bakanları her defasında TKB'yi davet ettiler, uygulamaların içinden gelen, sıkıntıları bilen TKB'nin görüşlerini dikkate aldılar.

Tarihi Kentler Birliği öncelikle, tarihi kent dokularının ve kentsel-kültürel mirasın korunması konularında, üye belediyeler arasında işbirliği ve deneyim alışverişi sağlayarak belediyecilik, koruma, kültür, çevre, imar ve tarihi kent konularıyla ilgili bilgi, belge, mevzuat, kaynak ve eğitime dönük çalışmalar yaptı. Bir yandan eğitim seminerleriyle üyelerinin proje yapma ve uygulama yeteneklerini geliştirmeye çalışırken, diğer yandan da projelere maddi destek sağladı. Üyelerinin Avrupa Birliği ve Dünya Bankası kaynaklarından yararlanması için seminerler düzenledi.

İlk yıllarda, birlik başkanının asli görevini yürüttüğü kentten yönetilen Tarihi Kentler Birliği, 4 Eylül 2005 tarihinde Çanakkale'de yapılan meclis toplantısında, AB uyum sürecine bağlı olarak yenilenen tüzüğü ile birlik merkezinin İstanbul'da bulunmasına karar verdi. Ardından, Kültür ve Turizm Bakanı Bakan Atilla Koç'un TKB Trabzon Buluşması'nda ÇEKÜL'e ve TKB'ye vermiş olduğu sözden hareketle, Emirgân'daki Şerifler Yalısı'nın birliğe tahsisi için Bakanlık nezdinde girişimler yoğunlaştı.

2005 yılında Tarihi Kentler Birliği İstanbul, Emirgân'daki Şerifler Yalısı'nda merkezine kavuştu.

İlgili kurumlar arasındaki uzun yazışmalardan sonra, 2007 yılı Şubat ayı başında Şerifler Yalısı kira karşılığında resmen Tarihi Kentler Birliği'ne devredildi. Artık birliğin yönetim birimlerinin ve ÇEKÜL Vakfı'nın sürekli çalışacağı, üyelerine hizmet vereceği, yerli yabancı konuklarını ağırlayacağı, sürekli ve düzenli etkinlikler yapacağı bir genel merkezi olmuştu. TKB'nin sekreteryasını üstlenen, birliğin eğitim seminerleri ve buluşmalarından projelerine, yayınlarından yarışmalarına kadar tüm etkinliklerini planlayan, düzenleyen ve uygulamasını üstlenen ÇEKÜL Vakfı da bu yapıyla eğitim çalışmalarına başlama olanağı bulmuştu.

Tarihi Kentler Birliği olgusu

Koruma, Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluşundan sonra daha yaygın ve eylemli hale gelecek, korumacılık ilkeleri Anadolu'nun büyükşehir ölçeğindeki illerinden küçük beldelerine kadar dalga dalga genişleyerek süreklilik kazanacaktı.

TKB yalnızca tarihi, kültürel ve doğal varlıkların korunup geliştirilmesi politikalarıyla yetinmeyip, söylemden çok somut sonuçlar üreten, birbirinden öğrenmeyi ilke edinen ve amacını hiçbir koşulda gözden uzak tutmayan bir birlik olarak yönetim tarihimizde de yerini aldı. Kamu-yerel-sivil-özel birlikteliğinin seçkin örneklerini vererek toplumsal tarihimize de kayıt düştü. Giderek olgunlaşma aşamasına gelen yerel yönetimlerin birlikte hareket ettiği, kaynağın doğru kullanıldığı, destekleyici kadroların geliştirdiği düşüncelerin kullanabildiği bir döneme girildi. Tarihi Kentler Birliği aynı zamanda "ülkeyi yeniden öğrenme"ye yönelik bir sürecin de başlangıcı oldu. Binlerce gönüllü insanla, bilim insanı, sanatçı, zanaatçı, yerel yönetici, işadamı ve işçisiyle yitirdiğimiz çok değerli bir dünyayı, kalabilenlerden hareketle yeniden yaşatmaya çalıştı.

TKB'nin kuruluş yılları, dünyada küreselleşme hareketinin de başladığı yıllara denk geldi. Yıllar önceden başlatılan bilinçlendirmeye ve katılıma yönelik çabalar, tam da doğru insanlara ulaşıp somut karşılıklarını vermeye başlamış iken, küreselleşmenin ağır baskısı gelip kültürlerin ve korumanın üzerine çöktü. Ne var ki aynı gelişme karşıtlarını da beraberinde

Tarihi Kentler Birliği kamu-yerel-sivil-özel birlikteliğinin seçkin örneklerini vererek toplumsal tarihimize kayıt düştü.

Tarihi Kentler Birliği kültürü dışlayan kalkınmaya, ekonomik büyümeye ve denetimsiz göçlere feda edilmiş değerleri anımsattı.

getirecekti. Kültürel farklılıkları koruma çabasına yönelik bir savunma mekanizması gelişmeye başladı. Küreselleşmenin eğitimi çürüten, bellekleri zayıflatan, insanı tektipleştiren sisteminin karşısında TKB, üreten, uygulayan, tartışan, destekleyici politikalar geliştiren bir sistemle dik durmayı sağladı.

Tarihi Kentler Birliği doğaya ve insana saygılı, farklı inançları kuşatan, birlikte yaşama kültürüyle yoğrulmuş tarihi kentlerin ortak belleğini uyandırdı. Kültürü dışlayan kalkınmaya, ekonomik büyümeye ve denetimsiz göçlere feda edilmiş değerleri anımsattı. Bizi biz yapan değerleri yorulmadan gündeme taşıdı. Türkiye'nin her yerindeki özverili, soru soran ve cevap arayan insanların buluşma yeri oldu. Merkezi yönetimin taşra temsilcilerinde (vali, kaymakam, il müdürleri) ve yerel yönetim birimlerinde (belediyeler, il özel idareleri) kültürel değerleri sahiplenme açısından ilgi ve heyecan yarattı.

TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ'NİN FARKI

Bilgiden bilince, bilinçten örgütlenmeye

TKB çatısı altında, "yıkan, yok eden, rantçı belediye" imajının yerini "koruyan, yaşatan, kenti geçmişin birikimiyle barıştıran, bu birikimi kamu yararına değerlendiren yerel yönetim" alacaktı.

2000-2004 yılları arası TKB'nin kuruluş, yapılanma ve temel hedeflerini kurumsallaştırma evresidir. Daha önceki yıllarda ÇEKÜL'ün rahle-i tedrisinden geçmiş, doğal ve kültürel mirasın bir kentin ruhu olduğunu kavramış, korumanın erdemine inanmış 52 tarihi kent belediyesi ile yola çıkılmıştı. Ama yapılacak çok şey vardı.

Farklı siyasal görüşleri, farklı coğrafi bölgelerin farklı ölçekteki yerleşimlerini temsil eden, farklı kentsel dinamiklerden gelen 52 belediye başkanı… Önce bir dil birliği oluşturulmalıydı. "Kültür", "kültürel miras", "kültür varlığı", "kültürel kimlik", "kent kimliği" gibi soyut kavramların içi doldurulmalı, herkesin aynı şeyi anlaması sağlanmalıydı. Kente "kültür öncelikli bütüncül bakış"ın anlamı çözülmeli, koruma ve gelişmenin karşıt kavramlar olmadığı bilinmeliydi. O güne kadar önünden geçip gidilen, yolları tıkayan, harabe görünümleriyle kent siluetini bozan eski yapılara artık farklı bakılmalı, daha önce görülmeyenler görülmeliydi. Bu bakışın kente, kentliye ve onun temsilcisi olan yerel yönetime ne yarar sağlayacağı iyi anlatılmalıydı. "Koruma amaçlı imar planı", "sokak sağlıklaştırma", "cephe iyileştirme", "tarihi doku" "rölöve", "restorasyon", "restitüsyon", "rekonstrüksiyon", "işlevlendirme", "envanter" gibi teknik kavramlara açıklık getirilmeli, uygulamada ne anlama geldikleri, nasıl uygulanacakları iyi bilinmeliydi. "Kaynak kıtlığı" mazeretinden sıyrılıp, finans kaynaklarına ulaşmanın yolları, proje hazırlamanın incelikleri öğrenilmeliydi. Kültür Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Koruma Kurulları gibi kurumlarla işbirliği ve uzlaşı zeminlerinin yaratılması için gerekli donanım ve beceriler kazanılmalıydı. Yerel yönetimlerin korumadaki rolü iyi tanımlanmalı, "yıkan, yok eden, rantçı belediye" imajının yerini "koruyan, yaşatan, kenti geçmişin birikimiyle barıştıran, bu birikimi kamu yararına değerlendiren yerel yönetim" almalıydı. "İmar-koruma karşıtlığı" çözümlenmeli, koruma mevzuatına hakim olunmalıydı. En önemlisi siyasi, sosyal,

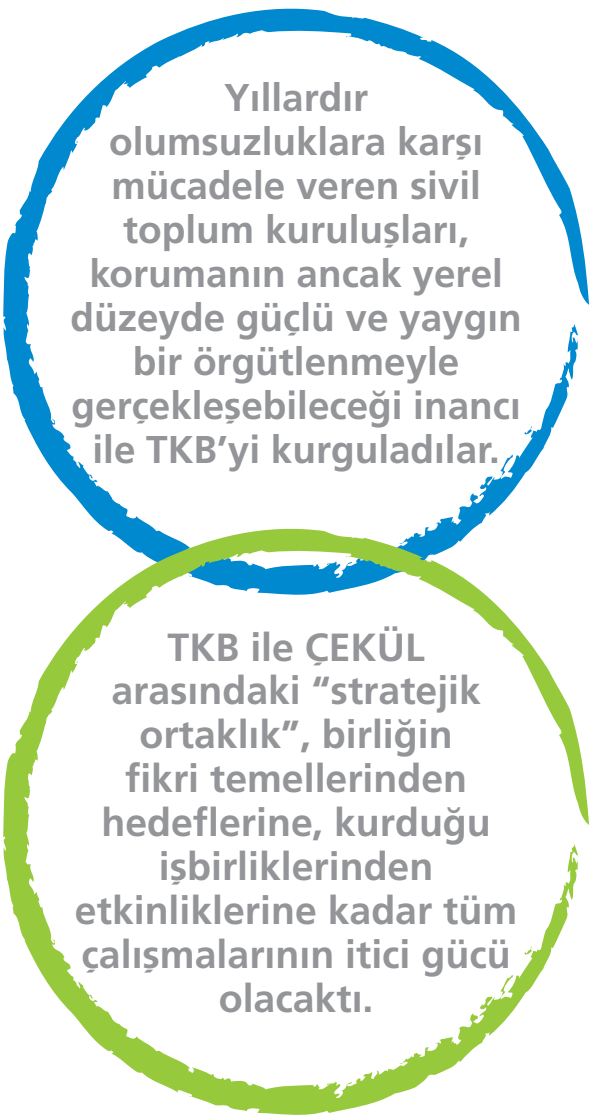
ideolojik, belde-ilçe-il hiyerarşisi gibi farklılıklar bir yana bırakılıp, her yörenin kendi içinde önem taşıyan, geçmişi bugüne bağlayan ve geleceğe açılan değerlerine odaklanılmalı, ortak bir amaç çevresinde kenetlenilmeliydi. Birbirinden öğrenerek, paylaşarak, yardımlaşarak, dayanışma içinde engelleri bir bir aşarak ortak hedefe doğru yol alınmalıydı. Birlikte bilgiden bilince, bilinçten örgütlü davranışa uzanan bir yol katedilmeliydi. Uzun sözün kısası, bir zihniyet dönüşümü gerçekleştirilmeliydi: Yeni bir anlayış kazanılmalı, yeni bilgiler edinilmeli, yeni beceriler geliştirilmeliydi. Ve hiç kuşkusuz, 2000 yılında Türkiye'deki belediye sayısının 3228 [8] olduğu, bu topraklar üzerinde tarihi olarak nitelenemeyecek bir yerleşmenin varlığından söz etmenin pek de olası olmadığı düşünülürse, 52 üye sayısı hızla artırılmalıydı. Gerçekten de yapılacak çok, ama çok şey vardı.

Çeyrek yüzyıllık deneyim göstermişti ki, koruma çok boyutlu bir iştir. Yalnız yasalarla, yasaklarla, cezalarla, denetimlerle, merkezden emirlerle yürümediği görülmüştü. Bilgiye ve donanıma, başka deyişle çok yönlü **eğitim**e; eşitlikçi ve paylaşımcı, sağlam, bir **örgütlenme**ye; bilimsel verilerle beslenmiş, uzmanlıkları sürece dahil eden **uygulama**lara; yeni kavramları tutarlı ve kararlı bir biçimde yineleyerek yaygınlaştıracak ve özümsetecek **iletişim**e ihtiyaç vardı. Binyıllar boyunca var edilmiş bir kültür coğrafyasının üzerinde yaşayan, ancak varlığının ve kimliğinin kaynağını tarihin derinliklerine gömmüş bir toplumun, o kaynağı yeniden keşfedip günyüzüne çıkarmasını, sahiplenip korumasını sağlamanın yolunu bulmak gerekiyordu. Bu zorlu görevi yerine getirmek, Tarihi Kentler Birliği gibi bir oluşumu, Türkiye'nin ışık hızıyla değişen siyasal ve sosyal ortamına rağmen tutarlılık, kararlılık ve süreklilik içinde ayakta tutabilmek için gereken yöntemi, mekanizmaları ve araçları bulmak gerekiyordu. Bu yöntem, Tarihi Kentler Birliği'nin adım adım geliştireceği ve uygulamaya koyacağı etkinlik alanlarında ifadesini buldu.

Koruma; çok yönlü bir eğitimi; eşitlikçi ve paylaşımcı bir örgütlenmeyi; bilimsel verilere dayanan uygulamaları; yeni kavramları yaygınlaştıracak iletişimi içeren çok boyutlu bir iştir.

[8] Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/740/2001.pdf, Alındığı tarih 27.08.2010htm

Stratejik ortaklıklar

Tarihi Kentler Birliği özünde, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün gözetiminde Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuş bir belediye birliğiydi.[9] Ancak bu birliği, bugün Türkiye'deki 1763[10] adet belediye birliğinden ayıran, ona farklı bir kurumsal kimlik ve enerji kazandıran, sahip olduğu iki temel özellik vardı.

Türkiye'nin güzelim kentleri; kuralsızlığa, günübirlik hesaplara, oldu bittilere, hoyratlığa kurban edilirken, gelenek ve göreneklerini, kentlilik adabını, saygıyı ve dayanışmayı unutup kimliklerini ve belleklerini hızla yitirirken, bir avuç sivil toplum kuruluşu tüm olumsuzluklara inat, mücadeleden vazgeçmedi. Kent kimliğinin kaynağını oluşturan tarihi çevrenin ve kültürel değerlerin korunması ve yaşatılmasının, ancak güçlü ve yaygın bir örgütlenmeyle, yerel düzeyde yaratılacak bir uyanış ve hareketle gerçekleşebileceği inancı, bu sivil girişimleri Tarihi Kentler Birliği'ni kurgulamaya yönlendirdi. Girişimin başını çeken ÇEKÜL Vakfı için böyle bir oluşum, yıllardır verdiği mücadelenin, savunuculuğunu yaptığı amacın bir aşamasıydı. Tarihi Kentler Birliği ile ÇEKÜL Vakfı arasında kurulan ve bugünlere kadar kesintisiz süren "stratejik ortaklık", birliğin fikri temellerinden ve hedeflerinin oluşturulmasından yapılandırılmasına, işbirliklerinin kurulmasından etkinliklerinin yürütülmesine kadar tüm çalışmalarında önemli bir destek ve itici güç olacaktı.[11]

Bu stratejik ortaklık, kentlerde yaşanan dağınıklığın kaygılarını paylaşanların ve tüm

[9] Bakanlar Kurulu'nun 16 Ağustos 2000 tarih ve 2000/1203 sayılı kararıyla, Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluşu için "hükümet onayı" alınmış, kararın 28 Eylül 2000 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmasından sonra resmen tüzel kişilik kazanmıştır. 2005 yılında ise, 11 Haziran 2005 tarih 25842 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanuna uygun tüzük düzenlemesi yapılmıştır.
[10] http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Birlikler.aspx, 27.08.2010.
[11] TKB'nin yayın organı Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik dergisinin yayına hazırlanması; Anadolu Buluşmaları ve Seminerlerinin program içeriklerinin ve konuşmacılarının belirlenmesinden organizasyonuna kadar planlanması ve uygulanması; Özendirme Yarışması, ödül dağıtım töreni, sergi organizasyonu, yarışma kataloğunun yayına hazırlanması; "200 Ortak 200 Eser" destek fonunun eşgüdümü, organizasyonu, izlenmesi görevleri ÇEKÜL Vakfı tarafından yürütülmektedir.

ülkenin nicedir özlemini çektiği bir umut yarattı. Ülkenin göz göre göre yitirdiği doğal, tarihi ve kültürel mirası dert edinen sivil kuruluşlar, bilim insanları, kültür adamları, kamu görevlileri, hattâ üst düzey yetkililer, birer koruma gönüllüsü olarak Tarihi Kentler Birliği'nin çevresinde bir çember oluşturdular. Üst düzey kamu görevlileri, birliğin resmen üyesi olmasalar da, sade birer yurttaş kimliğiyle, bu oluşumu desteklemeyi, katkıda bulunmayı görev bildiler, olanaklarını seferber ettiler. Tarihi Kentler Birliği'nin sivil oluşumlarla böylesine organik bir bütünlük ve işbirliği içinde çalışması, onun bir tür sivil örgütlenmeye dönüşmesine neden oldu. Toplumun her kesiminden gelen böylesi bir destek, rüzgar nereden eserse essin, bu birliğin sağlam temeller üzerinde ayakta durmasını sağladı.

Tarihi Kentler Birliği'nin sivil oluşumlarla organik bir bütünlük ve işbirliği içinde çalışması, sivil bir örgütlenmeye dönüşmesine neden oldu.

Danışma Kurulu

Kurulduğu günden bu yana, yerine getirilmesi gereken ödevler, aşılacak engeller ve çözüm üretilecek sorunlar karşısında Tarihi Kentler Birliği, tüm benzerlerinden farklı bir şansa sahipti. Uzun yıllar boyunca bu kavramlarla haşır neşir olmuş, inceliklerini, yöntemlerini bilen yetkin akademisyenler, deneyimli bürokratlar, uygulamanın içinden gelen uzmanlardan oluşan bir Danışma Kurulu ve o kurulun çevresinde kümelenmiş yetenekli, bilgili, paylaşmaya hazır koruma gönüllüleri vardı. Nitekim Temmuz 2000 tarihinde gerçekleşen kuruluşun hemen ardından Kasım 2000 tarihinde, birliğe bilimsel, teknik ve hukuksal konularda danışmanlık desteği verecek bir danışma kurulu oluşturulmasına karar verildi. Tarihi Kentler Birliği Danışma Kurulu, kuruluştan bu yana kesintisiz olarak, gönüllü yol gösterici görevini üstlendi ve sürdürdü. Bilim insanları, kültür adamları, sanatçılar ve uzmanlardan oluşan Kurul yerel yönetim, kentsel gelişme, planlama, mimarlık, arkeoloji, kültür, hukuk ve iletişim alanlarında birliğin çalışmalarına yön verdi, danışmanlık yaptı. Birliğin fikri temellerinin oluşturulmasında, hedeflerin belirlenmesinde, eğitim çalışmalarında, etkinlik alanlarının şekillenmesinde, hukuki sorunların çözümlenmesinde, dış ilişkilerin kurulup geliştirilmesinde, korumaya yönelik yasa ve yönetmeliklerin çıkarılması, talep ve tekliflerin oluşturulmasında önemli katkıları oldu.

Bilim insanları, kültür adamları, sanatçılar ve uzmanlardan oluşan Danışma Kurulu, kuruluştan bu yana kesintisiz olarak, gönüllü yol gösterici görevini üstlendi ve sürdürdü.

Kasım, 2000 tarihinde yapılan ilk resmi genel kurul toplantısında Danışma Kurulu oluşturuldu. Prof. Dr. Metin Sözen başkanlığında, Prof. Dr. Ruşen Keleş, Prof. Dr. Cevat Geray, Prof. Dr. Ülkü Azrak, Prof. Dr. Zekai Görgülü, Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu, Kayhan Kavas, Derviş Parlak, Fikret Toksöz, Oktay Ekinci, Hasan Özgen, Mithat Kırayoğlu'ndan oluşan ilk kurula daha sonraki yıllarda Fikret N. Üçcan, Nurullah Çakır, Süleyman Elban da katılacaktı.

Anadolu Buluşmaları

Temmuz 2000 tarihinde yapılan Kuruluş Buluşması'na katılan yerel yöneticilerin sunum ve paylaşımları birlikteliği pekiştirmiş, birliğin geleceğine ilişkin umutları güçlendirmişti. Benzer şekilde, TKB'nin kuruluşundan önce İçişleri Bakanlığı'nın girişimiyle başlatılan ve ÇEKÜL ile Mimarlar Odası'nın destekleriyle Kastamonu, Bursa, Antakya ve Van'da düzenlenen toplantıların bir devamı olan Nisan 2001 tarihinde Nevşehir'de, bu kez TKB üyeleriyle birlikte gerçekleştirilen buluşma da önemli kararlar ve sonuçlarla tamamlandı. Hemen ardından, aynı yılın Mayıs ayında İçişleri ve Kültür Bakanlarının da katılımıyla düzenlenen Antalya Kolokyumu, koruma adına büyük ilgi ve heyecan uyandırdı. Kentin tarihi yerlerine yapılan geziler ve uzmanların sunumlarının ardından, 24 üye belediye başkanı kentlerindeki kültür mirası projelerini gururla paylaştılar ve bir sergiyle tanıttılar.

Belediye başkanlarının yanı sıra tüm koruma camiasını bir araya getiren Anadolu Buluşmaları, bir bilgi ve deneyim paylaşımı, görüş alış verişi, öğrenme ve dayanışma ortamı yarattı.

İlk yıllarda yapılan bu tür buluşmaların yarattığı artı değer ve devinim, Tarihi Kentler Birliği etkinliklerinin belkemiğini oluşturan Anadolu Buluşmalarının yolunu açacaktı. Birlik üyelerinin, meclisin merkez dışındaki illerde de toplanmasına yönelik taleplerinin ardından yapılan tüzük değişikliği de gerçekleştirildikten sonra, meclis toplantıları ile birlikte Anadolu'nun çeşitli kentlerinde paneller, tarihi kent gezileri ve sergilerden oluşan buluşmaların yapılması bir geleneğe dönüştü. Anadolu toplantıları Tarihi Kentler Birliği'nin heyecanla beklenen etkinliğine dönüştü.

Buluşmalar;

- Üyeler arasında siyasal ve ideolojik fikir ayrılıklarından, kişisel beklentilerden uzak, ortak bir amaç çevresinde kaynaşma ve dayanışma ortamı yarattı,

- Her ölçekteki üye kentin, başkan ve meclis temsilcisi tarafından temsil edildiği, eşit düzeyde katıldığı ve katkıda bulunduğu açık bir ortamda, eleştirel düşünmeyi, sorgulamayı, öğrenmeyi teşvik etti,

- Yerel yöneticilerle uzmanlar ve kamu yöneticileri arasında güçlü diyalog ve sinerji yaratılmasına yol açtı,

- Paylaşımcı, dayanışmacı, inandırıcı iletişim ortamı ile yaygınlaşmayı sağladı.

Anadolu Buluşmaları, sorunların, çözüm seçeneklerinin ve hedeflerin tartışıldığı, stratejik kararların altyapısını hazırlayan konuların ele alındığı platformlar olarak öne çıktı. Buluşmalar, birliğe üye kentlerin belediye başkanları ve meclis üyelerinin yanı tüm koruma camiasını bir araya getirdi. İlk yıllarda 150-200, sonraki yıllarda 500 kişilik katılımlarla süren bu birliktelikler, yoğun bir bilgi ve deneyim paylaşımı, görüş alış verişi, aydınlanma, öğrenme ve dayanışma ortamı yarattı. Buluşmalar birbiriyle tanışmak, kaynaşmak, yeni işbirlikleri oluşturmak, ülke çapında örgütlenmenin saflarını güçlendirmek için de benzersiz bir alan oluşturdu.

2000-2004 yılları arasındaki Başkan Erdoğan Bilenser döneminde; Bursa'dan başlayarak, Nevşehir, Antalya, Kars, Antakya, Tokat, Şanlıurfa/Hasankey, Talas, Edirne, Ankara/Beypazarı, Kastamonu/Bartın/Amasra, Van, İzmir, Yalvaç, Safranbolu, Sivas'ta, geniş bir coğrafyayı kapsayan buluşmalar gerçekleştirildi. Bu buluşmalarda kültür mirasının turizm amaçlı değerlendirilmesi, tarihi kentlerde imar düzeni, koruma öncelikli imar ve planlama, somut olmayan kültürel miras, koruma bilinci ve yaygın eğitim, yerel yönetim hukukunda çevre ve kültür, yerel yönetimler reformunda koruma, havza ölçeğinde koruma ve planlama, metropoliten planlamada tarihsel ve doğal kimlik, tarihi kentlerde süreklilik başlıkları tartışıldı.

2004-2010 yılları arasında Başkan Mehmet Özhaseki döneminde ise; Kayseri, Gaziantep, Muğla-Milas, Çanakkale, Beşiktaş-İstanbul, Trabzon, Mardin/Midyat, Kadıköy, Şanlıurfa, Bursa, Kars, Beşiktaş, Konya, Alanya'yı kapsayan buluşmalar devam etti. İpekyolu Kültür Yolu, koruma yasaları, tarihi miras için Avrupa fonlarından yararlanma, turizmde bölgesel planlama, korumada yeni yaklaşımlar, kültürel miras ve yerel kalkınma, kent çarşıları, kentsel kimliğin yaşatılması, kültürel koruma ve yol haritası, doğal ve kültürel mirasın evrensel boyuta taşınması konuları ele alındı.

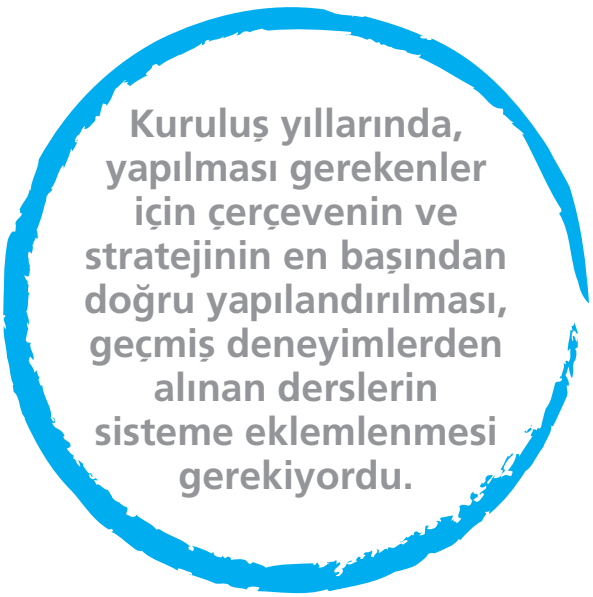
Anadolu seminerleri

Kuruluş yıllarında "Buluşma" adı altında gerçekleştirilen Anadolu toplantıları, 2005 yılından sonra yeniden düzenlendi. Yılda iki kez genel kurul toplantıları ile eşzamanlı olarak yapılan toplantılar Anadolu Buluşmaları olarak sürerken, bunlara yılda dört Anadolu Semineri eklendi. Amacı, yerel yönetimlerin korumadan sorumlu kadrolarının bilgi, beceri ve görgülerini artırmak, onlara daha nitelikli donanımlar kazandırmak olan bu eğitim çalışmaları büyük ilgi gördü. 2005-2010 döneminde; Amasya, Tarsus, Sinop, Niksar, Beypazarı, Kaş, Ordu, Elazığ, Tekirdağ, Bergama, Çorum, Kocaeli, Kayseri, Gaziantep, Bursa, Burdur, Side, Antakya, Kırşehir, Tokat, Erzurum'da 21 Anadolu Semineri gerçekleştirildi.

Anadolu Seminerlerinin amacı, yerel yönetimlerin korumadan sorumlu kadrolarının bilgi, beceri ve görgülerini artırmak, onlara daha nitelikli donanımlar kazandırmaktı.

Kuruluş yıllarında yapılanma

Kuruluşun ilk yıllarında peş peşe alınan kararlar, yoğun tartışma ve bilgi alış verişi TKB'nin çalışma ilkelerini ve yöntemlerini belirlemeye, hedeflerini hayata geçirecek mekanizmaları ve araçları oluşturmaya yönelikti. Yapılması gerekenler listesinin her maddesine çare oluşturacak çerçevenin, stratejinin en başından doğru yapılandırılması, geçmiş deneyimlerden alınan derslerin sisteme eklemlenmesi gerekiyordu. Birliğe daha ilk günden sağlam bir temel ve akılcı ilkeler kazandırılması yönündeki kararlılık, bu coğrafyada sıklıkla rastlanan "kervan yolda düzülür" yaklaşımından uzak bir planlama disiplinini hayata geçiriyordu. Kasım 2000 tarihinde Danışma Kurulu'nun oluşturulması kararı, Ocak 2001'de birliğin iletişim organı Yerel Kimlik dergisinin yayınlanması kararı, Şubat 2001'de koruma projeleri ve uygulamalarının ödüllendirilmesi kararı, Nisan 2001'de kamu-yerel-sivil birlikteliği ile alınan Nevşehir Kararları ve Avrupa Tarihi Kentler Birliği'ne katılım kararı, Mart 2003'te yayına geçen TKB web sitesi www.tarihikentlerbirligi.org, Temmuz 2003'te somut olmayan kültürel mirasın korunmasının, yasalarda ve ilgili kurumların görevleri arasında yer alması çağrısı, kuruluş döneminden öne çıkan başlıklardı.

Yerel Kimlik dergisi: Ocak 2001'de birliğin ilke, karar ve etkinliklerini konu edecek bir dergi çıkarılmasına yönelik kararın ardından, ***Yerel Kimlik*** dergisinin ilk sayısı Temmuz 2001'de yayınlandı ve 2001-2004 yılları arasında 13 olağan 1 özel sayı ile yayın hayatını sürdürdü. ÇEKÜL Vakfı tarafından yayına hazırlanan ve yazı işleri

TKB'nin gündemini ve etkinliklerini koruma camiasıyla paylaşan ve belgeleyen dergi, kentlerdeki örnek çalışmaları, uzmanlardan makale ve incelemeleri de okurla buluşturuyor.

müdürlüğünü Mithat Kırayoğlu, yayın yönetmenliğini Oktay Ekinci'nin yaptığı ilk dergi, birliğin üyeleriyle iletişimini sağlayan, yapılan toplantıların tutanaklarını, değerlendirmelerini ve bildirgelerini paylaşan, encümen ve meclis kararlarına yer veren, üye belediyelerin tarihsel çevre ve kültürel doku korumasına yönelik projelerini tanıtan, üye olma koşullarını, üye belediye başkanlarının iletişim bilgilerini ve tüzük gibi resmi belgelerini duyuran, Tarihi Kentler Birliği'nin oluşum ve gelişim sürecinin bir tür seyir defteri niteliği taşıyordu.

2005 yılında birlik merkezinin İstanbul'a taşınmasından sonra, dergi İstanbul'da **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik** adıyla, yine ÇEKÜL Vakfı tarafından hazırlanarak yayınını sürdürüyor. Yılda dört seminer ve iki buluşmayla TKB üyelerini bir araya getiren ve her defasında yeni bir gündemle tanıştıran etkinlikleri koruma camiasıyla paylaşan ve belgeleyen dergi, toplantı izlenimleri, panel konuşmaları, seminer katılımcılarının görüşleri ve toplantının yapıldığı kent insanlarının katkıları ile gündem başlığına ilişkin ayrıntılı incelemeleri okurla buluşturuyor. Aynı zamanda TKB üyesi kentlerde yapılan örnek çalışmaların, uzman kalemlerden makalelerin ve yurdun her köşesinden koruma gönüllülerinin görüşlerinin yer aldığı bir platform oluşturuyor. 2005 yılından bu yana 23. sayısına ulaşmış olan dergi üç ayda bir yayınlanıyor ve üyelerle birlikte 2000 kişi, kurum ve kuruluşa ücretsiz ulaştırılıyor.

Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması: Üye belediyeler arasında kültür mirasını koruma çalışmalarını özendirmek amacıyla, Şubat 2001 tarihinde "Örnek Koruma Projeleri ve Uygulamaları Teşvik Ödülleri" verilmesi kararının ardından verilmeye başlayan ödüllerin ilki, Antakya'da yapılan 2002

yılının ilk buluşmasında sahiplerini buldu. Ödüllere aday olan belediyelerin çalışmaları, önce TKB'nin mimarlık, şehircilik, arkeoloji, sanat tarihi, hukuk ve kent yönetimi alanlarındaki uzmanlardan oluşan Danışma Kurulu tarafından inceleniyor. Kurulun değerlendirmeleri Birlik Encümeni tarafından karara bağlanıyor ve ödüller ilk buluşmada bir törenle sahiplerine dağıtılıyor. Tören sırasında açılan bir sergi ile proje ve uygulamalar koruma camiasına sunuluyor, bir sergi katalogu ile de belgelenerek 2000 kişiye dağıtılıyor.

2001 yılından bu yana üye belediyelerin kültür mirasını koruma ve yaşatma çalışmalarını özendirmek amacıyla düzenlenen yarışma, başarılı proje ve uygulamaları ödüllendiriyor.

2001 yılında "Kültür Mirasını Koruma Proje Yarışması" adı altında yapılan ilk yarışma sonucunda iki kategoride ödül verildi. **Özendirme Ödüllerini** Beypazarı, Çanakkale ve Muğla Belediyeleri, **Duyarlılık Ödülleri**ni ise Alanya, Afyonkarahisar ile Yalvaç Belediyeleri paylaştı.

2002 yılında "Tarihsel Mirası Koruma Projeleri ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması" adı altında yeniden şekillendirilen yarışmada Ağırnas, Diyarbakır Büyükşehir ve İzmir Büyükşehir Belediyeleri **Başarı Ödülleri**'ne, Bartın, Eskişehir Büyükşehir ve Muğla Belediyeleri **Özendirme Ödülleri**'ne uygun görüldü.

2003 yılında, Metin Sözen adına konulan büyük ödül ile birlikte "Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması" olarak düzenlenen yarışma sonucunda, **Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü** Yalvaç Belediyesi'ne, **Başarı Ödülleri** Yalvaç, Mudurnu ve Safranbolu Belediyelerine, **Özendirme Ödülleri** ise

Kuşadası, Ürgüp ve Altındağ Belediyelerine verildi.

2004 yılında "Başarı" ve "Özendirme" kategorilerindeki ödül sayısı dörde çıkarıldı ve Çanakkale Belediyesi **Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü**'nü alırken, Tarsus, Eyüp, Osmangazi ve Konak Belediyeleri **Başarı Ödülleri**'ne, Trabzon, Uşak, Taşköprü ve Çorum Belediyeleri **Özendirme Ödülleri**'ne uygun görüldüler.

2005 yılında **Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü**'nü Antakya Belediyesi, **Başarı Ödülleri**'ni Malazgirt, Mustafapaşa, Tarsus ve Ürgüp Belediyeleri, **Özendirme Ödülleri**'ni ise Bilecik, Kaymaklı, Niksar ve Şişli Belediyeleri aldı.

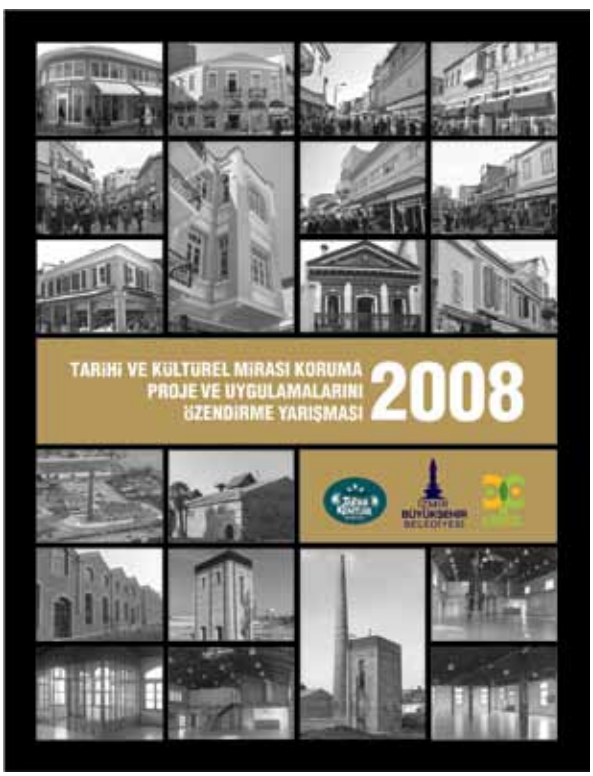
2006 yılında, nitelikli başvuruların sayısındaki artış nedeniyle ödül sayıları bir kez daha artırıldı. Sivas Belediyesi **Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü**'ne uygun görüldü. Gaziantep Büyükşehir, Kadıköy, Söke, Tarsus ve Taşköprü Belediyeleri **Başarı Ödülleri**'ni, Nilüfer, Osmangazi, Polatlı, Şahinbey ve Taraklı Belediyeleri de **Özendirme Ödülleri**'ni kazandı.

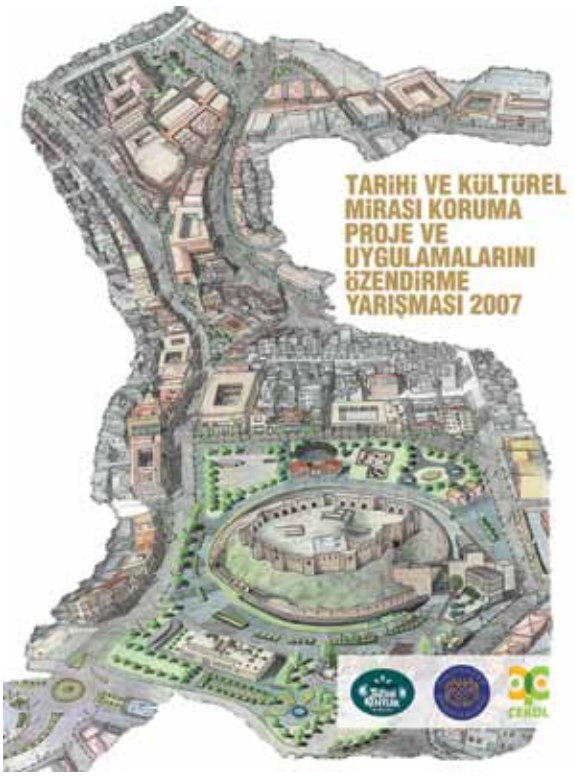
2007 yılında ödül kategorileri "Proje" ve "Uygulama" olarak yeniden düzenlendi. **Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü**, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ne verildi. Amasra, Bursa Büyükşehir, İstanbul Büyükşehir ve Tarsus Belediyeleri **Proje Ödülleri**'ne, Altındağ, Konak, Odunpazarı, Osmangazi Belediyeleri ise **Uygulama Ödülleri**'ne uygun görüldü.

2008 yılında, ödül kategorilerine, kentlerinin kültür varlıklarını bütüncül bir anlayış ve kararlılıkla sürdüren çalışmalar için

"Süreklilik" kategorisi eklendi. İzmir Büyükşehir Belediyesi **Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü**'nü kazandı. Gaziantep Büyükşehir, Osmangazi ve Tarsus Belediyeleri **Süreklilik Ödülleri**'ni; Altındağ, Konak, Kozan, Odunpazarı ve Tokat Belediyeleri **Proje Ödülleri**'ni, Antalya Büyükşehir, Çanakkale, Kuşadası, Ödemiş ve Selçuklu Belediyeleri de **Uygulama Ödülleri**'ni aldılar.

2009 yılında "proje" ve "uygulama" dallarındaki ödül sayısı beşe çıkarıldı ve ödül kategorilerine bir de "Danışma Kurulu Özel Ödülü" eklendi. Kütahya Belediyesi'ne verilen **Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü**'nün ardından, **Süreklilik Ödülleri**'ni

Altındağ, Konak ve Odunpazarı Belediyeleri aldı. **Proje Ödülleri** İnebolu, Kula, Niksar, Sivas ve Şanlıurfa Belediyelerine, **Uygulama Ödülleri** Aksaray, Bergama, Birgi, Burdur ve Nilüfer Belediyelerine verildi. **Danışma Kurulu Özel Ödülü** ise Alanya Belediyesi'nin oldu.

Yıllar içinde yarışmaya aday olan proje ve uygulamaların sayısı kadar niteliğinde de gözlenen yükselme, tek yapı ölçeğinde çalışmalardan kentin bütününe yayılan gelişme, çalışmaya konu olan tarihi yapıların niteliğindeki çeşitlenme, yarışmanın özendirici ve geliştirici etkisini ve gönendirici sonuçlarını gözler önüne seriyor.

Atılım yılları 2004-2010

2004 yılının Haziran ayında Sivas Buluşması ile eşzamanlı yapılan meclis toplantısında, Tarihi Kentler Birliği'nin yeni meclisi ve yeni yönetimi belirlendi, birliğin başkanlığını Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Özhaseki, Kurucu Başkan Erdoğan Bilenser'den devraldı. Artık kuruluş ve yapılanma dönemi geride kalmış, çalışma alanlarının çerçevesi çizilmiş, yeni bir döneme girilmişti. Mayıs 2009'daki Beşiktaş Buluşması ile eşzamanlı yapılan meclis toplantısında, TKB'nin yeni meclis ve yeni yönetimi belirlendi, Özhaseki ikinci kez başkanlığa getirildi.

"Kentlerimiz, yaşadığımız kimlik bunalımının bir göstergesi olarak durmaktadır. Bu olumsuzluğu aşmak için TKB olarak belediyelerimize her türlü desteği vereceğiz."

Başkan Özhaseki, birliğin üstlenmesi gereken rolü şöyle dile getiriyordu: "Kentlerimiz, yaşadığımız kimlik bunalımının bir göstergesi olarak durmaktadır. Belediyelerimizin kentlerine damga vurmalarının zamanı gelmiştir. TKB olarak kendilerine bu konuda her türlü desteği vereceğiz." [12] Gerçekten de 2004-2010 yılları arasında, hızlı ve dinamik bir uygulama, bir yandan yaygınlaşırken bir yandan da niteliği artırma, ülkenin koruma gündeminde ağırlık kazanma, giderek uzmanlaşmaya yönelik çalışmalar ağırlık kazandı.

Bu yıllarda, korumanın önünü açacak bir çok yasal düzenlemenin hazırlık aşamasında TKB etkili katkı sağladı. Aralık 2008'deki Kayseri Semineri'nde bütüncül koruma çalışmalarıyla öne çıkan dört üye belediyenin sunduğu örnekler üzerinden, kentsel korumada başarı kriterleri sergilendi. Aynı toplantıda endüstri mirası, arkeolojik varlıklar, somut olmayan kültürel miras ve Cumhuriyet dönemi mimarlığı TKB'nin gündemine alındı.

[12] www.tarihikentlerbirliği.org, 12.01.2008

Ekim 2009'da Bursa'da yapılan uluslararası bir sempozyumla, TKB kaleli kentleri, Nisan 2010 tarihinde yapılan Kırşehir Semineri'nde geleneksel çarşıları programına aldı. 2004-2010 arasındaki dönemde Tarihi Kentler Birliği yeni bir dizi girişim başlattı: Etkinlik alanlarını geliştirdi. Anadolu'da seminerler dizisi, üye kentlerde çocuklara yönelik kültürel miras eğitim programı ve belediyelerin teknik kadroları için ÇEKÜL Akademi eğitimlerinden oluşan bir eğitim atılımı gerçekleştirdi. Uluslararası ilişkilerini güçlendirdi, yurtdışı inceleme gezilerini başlattı. Üye belediyelerin mimari projelerine finansal destek sağlayan bir programı yürürlüğe koydu. Her geçen yıl niteliği ve sayısı artan başvurularla Özendirme Yarışması'nın kapsamını genişletti, sergiler ve yarışma katalogu ile destekledi.

Uluslararası İlişkiler: TKB üyesi Beşiktaş Belediyesi bir, Bursa Büyükşehir Belediyesi üç uluslararası toplantıya ev sahipliği yaptı. TKB'yi temsilen Danışma Kurulu üyesi Fikret N. Üçcan yedi uluslararası toplantıya katıldı.

Yurtdışı İnceleme Gezileri: Bu dönemde ilk kez yurtdışı inceleme gezileri başlatıldı. Tarihi ve kültürel dokunun korunması ve yaşatılmasında başarılı sonuçlar almış ülkelerdeki çalışmaları yerinde görmek, incelemek amacıyla 2006 yılında 194 katılımcıyla Prag, Budapeşte; 2007 yılında 215 katılımcıyla Roma; 2008 yılında 159 katılımcıyla Suriye; 2009 yılında 218 katılımcıyla Fas; 2010 yılında 174 katılımcıyla St. Petersburg gezileri yapıldı.

200 Ortak 200 Eser Programı: Yine aynı dönemde, koruma çalışmalarında belediyelerin mimari proje giderlerine destek olmak amacıyla, Mayıs 2005'te alınan bir kararla başlatılan "200 Ortak 200 Eser Programı" devreye girdi. 2005-2009 yılları arasında toplam 246 belediye programa başvurdu. Program şartnamesine uygun görülerek destek alan projelerin büyük çoğunluğu valiliklerin onayıyla tahsis edilen il özel idare fonlarıyla uygulamalarını tamamladı. Yine büyük bir çoğunluk Tarihi Kentler Birliği "Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması" ödüllerini almaya hak kazandı.

Çocuklar İçin Kültürel Miras Eğitim Programı: Bu dönemin öne çıkan bir başka etkinliği de, 12 yaş çocuklarının kentlerinin doğal, mimari, arkeolojik varlıkları ve geleneksel yaşam kültürünü tanımaları ve kentlilik bilinci kazanmaları amacıyla, 2007 yılında başlatılan, ÇEKÜL Vakfı'nın 2003 yılından bu yana sürdürdüğü "Kentler Çocuklarındır" projesinin TKB üyesi kentlerde uygulanması oldu. Kentlerinin birer Kültür Elçisi olarak yetiştirilen çocuklar, uzmanlardan aldıkları eğitimin yanı sıra, gezilerle kentlerinin doğal ve kültürel değerlerini yaşayarak tanıdılar, kentli yaşlılarla söyleşiler yaptılar, çeşitli oyunlar ve etkileşimli uygulamalarla kültürel miras kavramıyla tanıştılar, korumayı ve kent kimliğine sahip çıkmayı öğrendiler.

Kültürel ve Kentsel Koruma Eğitim Programı: 2009 yılında, üye belediyelerinin koruma alanında çalışan kadrolarının niteliklerinin yükseltilmesi amacıyla, Tarihi

Kentler Birliği'nin Emirgân'daki merkezinde, ÇEKÜL Akademi tarafından düzenlenen Kültürel ve Kentsel Koruma Eğitim Programı başlatıldı. Belediyeler bünyesinde çalışan mimar, şehir plancısı, mühendis, sanat tarihçisi, arkeolog, proje uzmanlarından oluşan teknik kadrolara; kentsel koruma ve kentsel gelişim stratejileri, kültürel korumada proje yönetimi, taşınmaz kültür varlıklarının gruplandırılması ve bakım – onarım esasları, kültür turizmi, kültürel mirasın korunması ve işlevlendirilmesi, korunan alanlarda yapılaşma ilkeleri, alan yönetimi, somut olmayan kültürel miras başlıklı eğitimler verildi. Alanında uzman eğitimciler tarafından sunulan ve vaka analizleri, uygulama, alan çalışmalarıyla desteklenen eğitimlere, TKB üyesi 60 belediyenin ekipleri katıldı.

TKB üyesi kentlerde Kültür Elçileri olarak yetiştirilen çocuklar, kentlerinin doğal, mimari, arkeolojik varlıkları ve geleneksel yaşam kültürünü tanıdılar, kentlilik bilinci kazandılar.

Belediyelerin koruma amaçlı proje giderlerine destek olmak amacıyla, 2005'te başlatılan "200 Ortak 200 Eser Programı"na 246 belediye başvurdu.

ÇEKÜL Akademi'nin Kültürel ve Kentsel Koruma Eğitim Programı'na bir yılda 60 üye belediyenin koruma alanında çalışan kadroları katıldı.

Son söz

Temmuz 2000 tarihinde 52 üye ile kuruluşunu gerçekleştiren Tarihi Kentler Birliği, korumanın yerelden başlayarak ülke bütününe ulaşmasının somut bir örneği olarak, Ekim 2010 tarihinde onuncu yılını 308 üyesi ile birlikte kutluyor. Koruma anlayışını toplum çapında yaygınlaştırmaya, yerelden başlamanın doğruluğunu kanıtlıyor. Belediyelerin gerçekleştirdiği tarihi ve kültürel çevreyi koruma çalışmaları, korumayı yerel düzeyde somut sonuçlarıyla görünür, algılanır kılarak, tarihi çevreyi kentle bütünleştirerek, bir çekim merkezi haline getirerek ve kentlinin günlük yaşamına dahil ederek, kültür turizmi aracılığıyla gelir kaynaklarını artırarak, kısacası kente ve kentliye doğrudan yarar sunarak, korumayı sağlam temellere dayandırıyor. On yılda gerçekleştirilenler, Tarihi Kentler Birliği'nin Türkiye'de koruma anlayışının yurt çapında yaygınlaştırılmasına yönelik stratejik ve doğru bir adım olduğunu, koruma anlayışının halkla ilişkisinin kurulmasının önemini kanıtlıyor.

1975 yılında Amsterdam'da yapılan Avrupa Mimarlık Mirası Kongre'sinin Bildirgesi'nde dile getirilen ilkelerin, 2000'den sonra Tarihi Kentler Birliği üyesi belediyelerce giderek daha fazla benimseniyor olması, alınan yolun değerini de ortaya koyuyor. Bildirgenin, "bütünsel koruma"nın kentsel ve bölgesel planlamanın bir parçası olmasına ilişkin temel ilkesinin, 2010 yılına doğru, üye belediyelerin gerçekleştirdikleri çalışmalara daha fazla yansıdığı görülüyor. Gaziantep'te, Bursa'da, Konya'da, Alanya'da, Side'de, Ankara'nın Altındağ, Eskişehir'in Odunpazarı

Son on yıl, koruma bilincinin yurt çapında yaygınlaşması ve halkla ilişkisinin kurulması sürecinde, Tarihi Kentler Birliği'nin doğru ve stratejik bir adım olduğunu kanıtlıyor.

ilçelerinde, Ödemiş'in Birgi beldesinde ve daha nice küçüklü büyüklü yerleşmede bu nitelikte çalışmalar dikkat çekiyor. Koruma sürecinde; yerel yönetimlerin sorumluluğu ve halkın katılımı, kültür varlıklarının korunmasında toplum yararı gözetilmesi, yasal ve yönetsel önlemlerin bu anlayış çerçevesinde ele alınması, bu amaçla uygun mali kaynakların yaratılması, restorasyon ve iyileştirmeye yönelik yöntemlerin ve teknik becerilerin geliştirilmesi koşulları, Tarihi Kentler Birliği'nin tüm etkinlik alanlarında geliştirmeyi amaçladığı ölçütler olarak öne çıkıyor.

Birlik üyesi kentlerde son yıllarda ortaya konulan somut sonuçlar, Tarihi Kentler Birliği'nin on yılda gerçekleştirdiği değişimi açık bir biçimde gözler önüne seriyor. Yerel

yöneticiler artık kentlerine farklı bir gözle bakıyor, kentin tarihi mirasını güncel yaşamın gerekleriyle bağdaştıran bütüncül bir yaklaşım sergiliyorlar; bu anlayışı giderek komşu kentler ve hatta sınırötesi yerleşmelerle paylaşarak, havza boyutunda kültür öncelikli bir kalkınmanın önünü açmaya çalışıyorlar. Kentlerindeki her türlü somut ve somut olmayan kültür değerlerini koruyarak ve kentlinin yaşamına dahil ederek kent kimliğinin üstündeki perdeyi aralıyorlar.

Korunan tarihi yapı ve dokuların, tarihin her dönemini ve geçmiş yaşamın her boyutunu tüm çeşitliliği içinde yansıttığı, koruma uygulamalarının niteliğinin her geçen gün arttığı gözlemleniyor: Sivas kenti zengin Selçuklu mirasını ayağa kaldırırken Cumhuriyet mimarlık mirasını da aynı özenle koruyor. Bursa'da, Gaziantep'te, Tokat'ın Niksar, Adana'nın Kozan, Sinop'un Boyabat ilçelerinde kaleler kent yaşamıyla buluşuyor. İzmir'de havagazı fabrikası, Eskişehir'de un siloları, kiremit fabrikaları, Bursa'da Merinos yün fabrikası, Aydın'ın Sultanhisar ilçesinde zeytinyağı fabrikası endüstri mirasımızın seçkin örnekleri olarak kentlinin hizmetine sunuluyor. Tekkelerin, türbelerin, Mevlevihanelerin, camilerin yanı sıra İzmir'in Kula ilçesinde Meryem Ana Kilisesi, Bursa'nın Nilüfer ilçesinde Özlüce Kilisesi, yine İzmir'in Bergama ilçesinde Rum okulu onarılıyor, kültür merkezi ya da otel olarak hizmet veriyor. Bursa'da, Gaziantep'te, Kütahya'da, Sivas'ta, Bergama'da, Kozan'da geleneksel çarşılar eski canlılığına kavuşuyor. Konya Aksaray'da tarihi köprüler, İstanbul Kadıköy'de çeşmeler, sayısız kentte konaklar ve yine birçok kentte geleneksel mahallelerin sokakları yeniden hayat buluyor. Çanakkale'de, Ödemiş'te, Gaziantep'te ve daha nice kentte tarihi yapılar kent müzelerine dönüştürülüyor. Alanya'da, Edirne'de, Antalya'nın batı ucundaki Olimpos'ta tarihi dokular, tüm boyutlarıyla ve yerel halkla birlikte, alan yönetimi anlayışıyla planlanıyor ve günlük yaşamın içinde yer alıyor. Korumayı ilke edinen belediyeler uzman kadrolarını tamamlıyor ve eğitiyor, kent atölyeleri açarak korumanın inceliklerini bilen ustaların yetişmesini teşvik ediyor, üniversitelerle ve restoratör mimarlarla işbirliği yaparak nitelikli projeler geliştiriyor, uygulamalarda titizlik sergiliyorlar.

On yılda Türkiye'nin yerel yöneticileri, Başkan Mehmet Özhaseki'nin sözleriyle, "[…] nasıl bir zenginliği yönettiklerini,

Elde edilen sonuçların ardında, birikimlerini ve deneyimlerini cömertçe paylaşan, destek veren, eğiten, öğreten, yol gösteren, engellerin aşılmasına yardımcı olan bir gönüllüler ordusu var.

nasıl bir tarihe sahip olduklarını, toplumsal kimliğin ve dirliğin yaratılmasında hangi ödevlerin onları beklediğini öğrendiler. Tarihi Kentler Birliği sadece, tarih ve kültür varlıklarının hayata yeniden katılmasını sağlamakla yetinmemiş, yerel yönetim anlayışına ciddi ve özenli katkı sağlamıştır: Kent anlayışına derinlik, kent tasarımlarına 'ortak miras' değerlerini eklemiştir. Yeni bir birliktelik, dayanışma ve davranış kültürü geliştirmiştir." [13]

Anadolu topraklarının binlerce yıllık uygarlıklar birikimine gönül verip, hoyrat bir yağmadan artakalanları kurtarmak için, yarım yüzyıla yaklaşan bir süredir çaba gösteren bir avuç koruma sevdalısının deneyim ve birikimi, Tarihi Kentler Birliği ile meyvesini veriyor, adım adım somut sonuçlara ulaşıyor. Bugün korumacılıkta ulaştıkları düzeyle hayranlık uyandıran batı ülkelerinin, yüzyıllara yayılan uzun bir süreçte geçirdikleri aşamalar, coşkulu bir inanç ve gayretle, on yıllara sığdırılmaya çalışılıyor. İlk yılların elde kalanı kurtarma telaşıyla deneyim eksikliği ve kadro yetersizliğinden kaynaklanan hataları giderek geride kalıyor, korumacı müdahale tekniklerinde her geçen gün daha yüksek bir nitelik düzeyine ulaşılıyor.

Çeyrek yüzyıldır Anadolu topraklarının birikimini yaşatmak için uğraş veren bir avuç koruma sevdalısının inancı ve deneyim zenginliği, adım adım amaca ulaşıyor.

Elde edilen bütün bu sonuçların ardında, tüm birikimlerini, deneyimlerini ve uzmanlıklarını cömertçe paylaşan, Tarihi Kentler Birliği'ne tüm olanaklarıyla destek olan, Anadolu'nun her köşesinden gelen çağrılara gocunmadan koşan, eğiten, öğreten, doğruları bıkıp usanmadan yineleyen, yol gösteren, engellerin aşılmasına yardımcı olan bir gönüllüler ordusu var: Başta ÇEKÜL Vakfı ve Mimarlar Odası gibi sivil kuruluşlar olmak üzere, üniversiteler, kamu yöneticileri, bürokratlar, uygulamacılar, bilim, kültür, sanat insanları. Bir uygarlıklar coğrafyasına sahip olan bu ülkenin, geçmişten gelen görkemli varlığını yine bu ülkenin insanlarına sunmak, bu kaynaktan beslenen bir geleceği kurmak, tabandan yükselen çabayı ulusaldan evrensele taşımak, kültür öncelikli politikaları egemen kılarak kimlikli kentleriyle kimlikli bir ulus olmanın gururunu yaşamak ve yaşatmak için…

Son sözü Metin Sözen'e bırakalım: ***"Kişilerin ve kurumların olduğu kadar, toplumların ve kentlerin de özel anları vardır. Eğer yirmi birinci yüzyıl bir başlangıç noktasıysa, Tarihi Kentler Birliği bir büyük birlikteliği, bir büyük yürüyüşü, bir büyük buluşmayı başarmış gözüküyor."*** [14]

[13] *Yerel Kimlik*, Nisan-Haziran 2004, 12. sayı, s. 2.
[14] Umudun Tanığı: Tarihi Kentler Birliği, (2006), yay. haz. Hasan Özgen, Tarihi Kentler Birliği Yayını, İstanbul, s. 84

Kaynakça

• Arabacıoğlu, P., Aydemir, I., "Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı", Megaron, YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi YTÜ, Cilt 2, Sayı 4, 2007, s. 204-1212 http://www.nuveforum.net/.../19108d1235679610-02-04-megaron-204-212-pdf

• Erder, C. (1975). Tarihi Çevre Bilinci, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Yayın No. 24, Ankara

• Erder, C. (1999). Tarihi Çevre Kaygısı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara

• Güçhan, N. Ş., Kurul, E. "A history of the development of conservation measures in Turkey: from the mid 19th century until 2004", METU JFA, 2009, 2, s. 19-44

• Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/740/2001.pdf, alındığı tarih 27.08.2010

• Tarih İçinde Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, 1989.
Turan, Şerafettin, "Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları", Tarih Araştırmaları Dergisi, C. i. Sa. 1 (1963), s. 157-202; http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/820/10407.pdf

• Türkiye'de Mimarlık Değerlerinin Korunmasında İlk Adımlar: Safranbolu, 1975-1980, der. Aytekin Kuş, Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet Birliği Yayını, No. 13, 2003.

• Ulusoy, İpek, "Korumacılık Tarihinde Bir Dönüm Noktası: Venedik Tüzüğü", Kültür ve Sanat Dergisi, Kasım 21, 2008; http://www.boltart.net/korumacilik-tarihinde-bir-donum-noktasi-venedik-tuzugu/

• Umudun Tanığı: Tarihi Kentler Birliği, (2006), yay. haz. Hasan Özgen, Tarihi Kentler Birliği Yayını, İstanbul
Yerel Kimlik, Nisan-Haziran 2004, 12. sayı, s. 2.

• Yeter, Enis. (2008). Kentsel Gelişme ve Kültür Değerleri, Tarihi Kentler Birliği Yayını

• http://commons.wikimedia.org/, 3 – 17, 23 no.lu fotoğraflar, Mart 2010.

• http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b115m.htm, Mayıs 2010

• www.tarihikentlerbirligi.org/doc/dervis_parlak.doc, Mayıs 2010

• http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Birlikler.aspx, 27.08.2010.

ÇEVRE VE KÜLTÜR DEĞERLERİNİ
KORUMA VE TANITMA VAKFI

Ekrem Tur Sokak No: 8 Beyoğlu 34435 İstanbul Tel. 0 212 249 64 64 - 0 212 251 54 44
www.cekulvakfi.org.tr